

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO
ANALIZA DOHODNINE V SLOVENIJI

Ljubljana, september 2003

TINA ŽIBERT

IZJAVA

Študentka *Tina Žibert* izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom *prof. dr. Tineta Stanovnika* in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

Ljubljana, 16. september 2003

Podpis:

KAZALO

1. UVOD	1
2. DOHODNINA	1
2.1. KAJ JE DOHODNINA	2
2.2. ZAVEZANEC ZA DOHODNINO	3
2.3. VIRI DOHODNINE.....	3
2.4. DAVČNE OSNOVE, LESTVICA IN DAVČNE STOPNJE	4
2.5. OLAJŠAVE.....	6
2.5.1. Standardne olajšave	6
2.5.2. Nestandardna olajšava.....	7
3. RAZVOJ DOHODNINE V SLOVENIJI OD LETA 1991	8
4. ANALIZA DOHODNINE V SLOVENIJI V LETIH 1991 IN 2000	12
4.1. NEENAKOST DOHODKOV	13
4.2. POVPREČNE EFEKTIVNE (DEJANSKE) DAVČNE STOPNJE	14
4.2.1. Vpliv Zakona o izjemnem znižanju davčne obveznosti za dohodnino	20
4.3. NESTANDARDNA OLAJŠAVA	22
4.4. OLAJŠAVE ZA VZDRŽEVANE	25
4.5. OLAJŠAVA ZA INVALIDNOST	29
4.6. OLAJŠAVE SKUPAJ	32
5. SKLEP	37
6. LITERATURA IN VIRI	41
6.1. LITERATURA.....	41
6.2. VIRI.....	42

1. UVOD

Država pobira davke zaradi financiranja skupnih potreb prebivalcev in države. Dohodnina je najpomembnejši neposredni davek, če pa štejemo vse davke po višini sredstev, ki jih zagotavljajo v proračun, zasede mesto takoj za davkom na dodano vrednost in trošarinami.

Dohodnina je bila v Sloveniji uvedena leta 1991, takoj po osamosvojitvi, in potemtakem je logično, da je šla skozi proces spreminjanja in izboljševanja. Namen tega diplomskega dela je analiza dohodnine prav v tem prvem letu uvedbe, torej leta 1991, v primerjavi z letom 2000.

Diplomsko delo je razdeljeno na pet delov oz. poglavij.

Prvo poglavje je uvod, v katerem sta v grobem predstavljena namen in vsebina diplomskega dela. V drugem delu podajam splošne značilnosti dohodnine v Republiki Sloveniji. Tretje poglavje predstavlja dohodnino od leta 1991: tj. spremembe zakona od začetnega do danes veljavnega. To poglavje je zelo pomembno za razumevanje celotne analize, saj se je na tem področju zgodilo kar nekaj bistvenih sprememb. Na koncu podajam tudi prihodnost dohodnine, v smislu sprememb, ki jih že kar nekaj let načrtuje vlada. Četrty del predstavlja glavni del diplomskega dela. V tem poglavju je zbrana celotna analiza obeh obravnavanih let, in sicer sem se osredotočila predvsem na analizo posameznih olajšav: nestandardne olajšave, olajšave za vzdrževane, olajšave za invalidnost in vseh olajšav skupaj. Na podlagi Ginijevega koeficienta in koeficientov koncentracije sem preučila tudi neenakost porazdelitve dohodka in efektivne davčne stopnje. Davčni zavezanci so razdeljeni: prvič po bruto dohodku, drugič pa po starosti. V obeh primerih obravnavam tudi razlike med spoloma. Analiza je osnovana na 4-odstotnem vzorcu, ki ga je pripravila Davčna uprava Republike Slovenije. V petem poglavju povzemam vsebino diplomskega dela.

2. DOHODNINA

Dohodnina ali davek na dohodek fizičnih oseb v Sloveniji predstavlja zelo pomemben davek, saj so z njo obdavčeni dohodki fizičnih oseb in tako bremenijo večino aktivnih prebivalcev v državi. Z vidika tržno razvite države pa dohodnina predstavlja eno od najpomembnejših davčnih oblik davčnih sistemov, ki poleg davkov na potrošnjo (predvsem davka na dodano vrednost in trošarin) zagotavlja največ sredstev, potrebnih za financiranje javne porabe (Svilar, Šircelj, 1998, str. 9).

Tabela 1: Delež dohodnine v posameznih kategorijah v Republiki Sloveniji od leta 1992 do 2001

Delež dohodnine v	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Prihodkih globalne konsolidirane bilance*	15,7	15,3	15,7	15,4	16,0	15,9	15,3	14,6	15,0	14,7
Prihodkih državnega proračuna	19,1	18,0	18,0	19,4	19,4	19,2	18,4	16,0	17,0	16,4

Opombe:

* V konsolidirano globalno bilanco so zajeti konsolidirani tokovi štirih blagajn javnega financiranja: državnega proračuna, pokojninsko-invalidskega zavarovanja in obveznega zdravstvenega zavarovanja ter proračunov občin. Izločeni so transferni tokovi med posameznimi blagajnami javnega financiranja.

Vir: Bilten javnih financ 1/2003.

Iz zgornje tabele lahko razberemo, da v celotnem obdobju od leta 1992 do 2001 delež dohodnine v prihodkih globalne konsolidirane bilance ostaja približno enak. Ob povečevanju in upadanju v posameznih letih leta 2001 pristane na nekoliko nižji ravni kot leta 1992, tj. pade za 1-odstotno točko. Delež se je precej bolj znižal v prihodkih državnega proračuna, in sicer za 2,7-odstotni točki. V odstotku bruto domačega proizvoda (BDP) znaša dohodnina v vseh letih okoli 4,2 % BDP-ja (Bilten javnih financ 1/2003, 2003, str. 7 in 25). Dohodnina torej res predstavlja pomemben vir javno finančnih prihodkov.

Z dohodnino se v samostojni Sloveniji srečujemo že od leta 1991, od sprejetja prvega Zakona o dohodnini (v nadaljevanju Zdoh), ki je začel veljati 1. januarja 1992. Slovenija kot novoustanovljena država se je soočala z mnogimi reformami ter se prilagajala in sprejemala nove zakone, nove predpise. Tako smo že leta 1993 zaradi pomanjkljivosti, ki so bile prisotne v starem zakonu (o katerih bom govorila kasneje), dobili nov Zdoh, ki je začel veljati 1. januarja 1994 in velja še danes. V nadaljevanju bom predstavila bistvene značilnosti dohodnine po sedaj veljavnem zakonu.

2.1. KAJ JE DOHODNINA

Dohodnina je (Dohodnina za 2001, 2002, str. 5):

- *osebni davek*: odvisna je od vsakega posameznika – od višine njegovih dohodkov in drugih okoliščin;
- *letni davek*: obdavčeni so vsi obdavčljivi dohodki, prejeti od 1. 1. do 31. 12. določenega leta;
- *sintetični davek*: dohodki iz različnih virov se seštejejo in nato enotno obdavčijo ne glede na vir pridobivanja;
- *progresivni davek*: višja je osnova za dohodnino, višja je povprečna davčna stopnja in davčna obremenitev;
- *enakopravni davek*: višina ni odvisna od vrste dohodka in statusa davkoplačevalca.

Dohodnina ali davek na dohodek fizičnih oseb je torej opredeljen kot osebni davek. Načelo enakosti davkov oz. njihovega sorazmerja z gospodarsko močjo je pri tem davku najbolj izrazito, saj že sam po sebi, hkrati pa tudi prek posameznih oprostitev in olajšav, upošteva socialne, gospodarske in druge okoliščine, ki vplivajo na davčno sposobnost posameznega davčnega zavezanca (Svilar, Šircelj, 1998, str. 9).

2.2. ZAVEZANEC ZA DOHODNINO

Po Zdoh so zavezanci za dohodnino:

- fizične osebe s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji (to so rezidenti), ki so v posameznem koledarskem letu na njenem območju dobivali dohodke, ki so opredeljeni kot viri dohodnine;
- fizične osebe, ki niso rezidenti Republike Slovenije, če so v njej bivali nepretrgoma najmanj šest mesecev in dosegali dohodke, ki so opredeljeni kot viri dohodnine.

Kot merilo se torej ne uporablja državljanstvo, ampak stalno bivališče oz. začasno bivališče.

2.3. VIRI DOHODNINE

Dohodnina se plačuje od enotne davčne osnove, v katero je zajet vsak dohodek fizičnih oseb, ki je v Zdoh opredeljen kot vir dohodnine. Viri dohodnine so:

- *osebni prejemki* (letni znesek bruto plače brez obveznih prispevkov za socialno varnost, pogodbe o delu, letni znesek pokojnine ...);
- *dohodki iz kmetijstva* (katastrski dohodek);
- *dohodki iz dejavnosti* (dobiček iz dejavnosti);
- *dobiček od prodaje kapitala*;
- *dohodki iz premoženja* (letni znesek obresti na posojila, dohodki, doseženi z udeležbo pri dobičku, dohodki od oddajanja premoženja v najem);
- *dohodki iz premoženjskih pravic*.

Viri dohodnine se obdavčujejo že med letom z davki, ki predstavljajo podvrste dohodnine, imenujemo jih akontacijski davki, na koncu leta pa se obdavčijo z dohodnino. Zavezanec za dohodnino na koncu leta tako plača ali dobi povrnjeno razliko med odmerjeno dohodnino in vplačanimi akontacijskimi davki. Razume se, da je vsako izplačilo že obdavčeno kot akontacija, saj državna blagajna ne bi mogla čakati na 31. marec, ko se dohodnina dejansko obračuna. Hkrati pa je lažje tudi za obdavčene, saj jim ni potrebno vsega davka plačati naenkrat.

V primerjavi z dohodninami v ostalih deželah vključuje slovenska dohodnina vse pomembnejše oblike dohodkov fizičnih oseb (Rupnik, Stanovnik, 1995b, str. 12). Izjeme so:

- obresti od bančnih vlog in javnih obveznic,
- »pripisani« dohodki zaradi prebivanja v lastnem stanovanju,
- vse oblike socialnih pomoči,
- preživnine,
- pomemben del dijaških in študentskih zaslužkov.

Vključeni pa so drugi dohodki, ki so v večini držav neobdavčeni ali vključeni med olajšave:

- drugi prejemki ter stimulacije in bonitete iz delovnega razmerja,
- boleznine in druga nadomestila.

Naš Zdoh je zasnovan na principu obdavčenja resničnega povečanja sposobnosti za potrošnjo, torej se obdavčuje dohodek brez obdavčevanja potrebnih stroškov, ki jih je oseba imela. Vendar to velja samo za nekatere vrste dohodkov:

- prejemek po pogodbi o delu, delovršni pogodbi ...,
- dobiček iz dejavnosti,
- najemnine,
- avtorski honorarji,
- honorarji za izume, tehnične izboljšave.

2.4. DAVČNE OSNOVE, LESTVICA IN DAVČNE STOPNJE

Davčna osnova v splošnem predstavlja finančno ali fizično količino, ki je natančno določena z davčnimi predpisi. Od njene velikosti je ob uporabi predpisane davčne stopnje odvisen znesek davčne obveznosti (Rupnik, Stanovnik, 1995a, str. 20). Dohodninska osnova je letni seštevek vseh davčnih osnov obdavčljivih dohodkov, zmanjšanih za obvezne socialne prispevke in morebitne potrebne stroške, znižanja, zmanjšanja in olajšave. Dohodnina se v Sloveniji izračunava v odstotku od osnove za odmero dohodnine.

Tabela 2: Primer davčne lestvice za izračun dohodnine – leto 1998

Stopnje dohodnine so:

Če znaša letna osnova SIT		Znaša davek SIT	
Nad	Do	Tabela I	Tabela II
	943.094	17 %	
943.094	1.886.186	160.325 + 35 % nad	943.094
1.886.186	2.829.281	490.407 + 37 % nad	1.886.186
2.829.281	3.772.374	839.353 + 40 % nad	2.829.281
3.772.374	5.658.560	1.216.591 + 45 % nad	3.772.374
5.658.560		2.065.375 + 50 % nad	5.658.560

Vir: Podgorelec, 1999, str. 161.

Določena je progresivna davčna lestvica – mejna davčna stopnja je višja od povprečne. Pri progresivnih davkih je zelo pomembno razlikovanje med odbitki od osnove in znižanji davka, saj odbitki od osnove pri takih davkih povzročijo bistveno večje davčne prihranke zavezancem z višjimi dohodki kot pa zavezancem z nižjimi dohodki (Rupnik, Stanovnik, 1995a, str. 21). Olajšave pri dohodnini so zasnovane izključno v obliki odbitkov pred obdavčljivo osnovo.

Lestvica se vsako leto valorizira s koeficientom rasti povprečne mesečne plače zaposlenih v Republiki Sloveniji. Lestvica vsebuje šest davčnih razredov z razponom stopenj, ki znašajo od 17 % za prvi davčni razred do 50 % za zadnji davčni razred. Zakonodajalec je s to lestvico skušal doseči usklajenost med lestvico za davek od osebnih prejemkov, ki je pretežni vir za dohodnino, in »letno« lestvico, tako da bi se zagotovila čim manjša razlika tako glede doplačil kot vračil dohodnine (Svilar, Šircelj, 1998, str. 36). Zgornja meja prvega davčnega razreda je pri približno polovici povprečne letne plače zaposlenih (Povprečna letna plača na zaposlenega v Republiki Sloveniji je leta 1998 znašala 1.896.828 SIT.), drugega pri eni povprečni letni plači, zgornja meja tretjega davčnega razreda je pri 1,5 povprečne letne plače, četrtega pri dveh povprečnih letnih plačah, petega pri treh, šesti davčni razred pa je odprt navzgor.

V primeru dohodnine gre za hitro zaostrovanje obdavčitve, kar lahko vidimo iz zgornje lestvice: mejne stopnje naraščajo zelo hitro, temu primerno pa tudi povprečna davčna stopnja. Vendar je dejanska progresija bistveno milejša, kot izgleda, saj večina (leta 1997 več kot 90 %) davčnih zavezancev »pade« v prva dva razreda (Čok, Prevolnik, Stanovnik, 1999, str. 23).

2.5. OLAJŠAVE

Vsak davčni zavezanec ima pravico do olajšav, če mu tako narekuje zakon. Za davčne zavezance vedno pomenijo pozitivno stran, saj predstavljajo znižanje davčne obveznosti.

2.5.1. Standardne olajšave

Standardne olajšave so dostopne vsakemu zavezancu, ki izpolnjuje dane pogoje. So v obliki odbitkov pred obdavčljivo osnovo, in sicer v odstotkih povprečne letne bruto plače zaposlenih (v nadaljevanju PLBP) v Republiki Sloveniji. Te olajšave so:

- splošna osebna olajšava

Vsem zavezancem se vnaprej prizna določen neobdavčen znesek. Osnova za dohodnino se zmanjša za znesek, ki znaša 11 % PLBP. Zavezancem, katerih osnova ne presega 11 % PLBP, ni treba vlagati napovedi za odmero dohodnine.

- posebne (socialne) osebne olajšave

- Osnova za dohodnino se zmanjša za 100 % PLBP invalidom s 100 % telesno okvaro, če jim je bila priznana pravica do tuje nege in pomoči.

- Osnova za dohodnino se zmanjša za 40 % PLBP učencem in študentom, ki so prejeli dohodke preko študentskih in mladinskih organizacij, ki posredujejo delo na podlagi koncesijske pogodbe. Študenti, ki imajo celotne letne dohodke manjše od 51 % PLBP, letne napovedi za odmero dohodnine ni potrebno oddajati.

- Osnova za dohodnino se zniža za 8 % PLBP zavezancem po dopolnjenem 65. letu starosti.

- olajšave za vzdrževane

- Osnova se zniža 10 % PLBP za prvega otroka in vsakega drugega vzdrževanega družinskega člana – za vsakega nadaljnjega otroka pa še po 5 %.

- Za otroka z motnjami se osnova zniža za 50 % PLBP.

Za otroke, ki niso v delovnem razmerju in nadaljujejo šolanje na srednji, višji ali visoki stopnji, olajšava velja do 26. leta starosti, po tem letu pa le za tiste s statusom rednega študenta. Za delo nezmožne otroke je olajšava trajna.

Za otroke se izjemoma lahko štejejo tudi odrasli nezaposleni potomci, ki živijo pri starših. Vzdrževalcem se olajšava zmanjša za lastne dohodke, ki jih dobijo vzdrževani, vendar ne za (Čok, Prevolnik, Stanovnik, 1999, str. 22-23):

- štipendije in plačila za obvezno prakso;
- dobljene socialne pomoči in preživnine;

- prejemke za občasno delo preko študentskih in mladinskih organizacij, ki posredujejo delo na podlagi koncesijske pogodbe v skladu s predpisi o zaposlovanju;
- sorazmeren del družinske pokojnine.

2.5.2. Nestandardna olajšava

Tudi nestandardna olajšava je v obliki odbitka pred obdavčljivo osnovo. Ta olajšava pomeni znižanje osnove za določene izdatke. Osnova se po Zdoh zmanjša za do 3 % davčne osnove, če je imel zavezanec v davčnem letu določene izdatke za:

- nakup državnih dolgoročnih vrednostnih papirjev;
- nakup, gradnjo, vzdrževanje stanovanja;
- vzdrževanje naravne znamenitosti, kulturnega spomenika, nakup likovnih del, leposlovja, umetniških plošč;
- prispevke in premije za socialno varnost, zdravila, zdravstvene in ortopedske pripomočke;
- nakup učbenikov in druge strokovne literature ter programske opreme;
- šolnino;
- humanitarne, kulturne, izobraževalne, znanstvene, raziskovalne, športne, ekološke, religiozne namene;
- sredstva za izgradnjo ali obnovo objektov komunalne infrastrukture;
- plačane članarine sindikatom in političnim strankam;
- nakup deležev in delnic pravnih oseb, ki so namenjena izključno za razvoj znanosti in tehnologije;
- obnovo denacionaliziranega premoženja;
- vplačila v denarju za delnice in vložke gospodarskih družb ter za deleže zadrug, vpisanih v sodni register Republike Slovenije;
- nakup nekaterih okolju prijaznih proizvodov.

To olajšavo je mogoče uveljaviti na podlagi dokumentacije, ki dokazuje, da so bili izdatki porabljeni osebno za zavezanca.

3. RAZVOJ DOHODNINE V SLOVENIJI OD LETA 1991

Do leta 1991, ko je bila Slovenija ena od republik Jugoslavije, je bil sistem financiranja javne porabe drugačen. Sistem institucij javnega financiranja in celoten sistem upravljanja v njih je bil v tem obdobju močno decentraliziran. Občani so plačevali različne davke in prispevke – obdavčitev je bila ceduralna: dohodki iz različnih virov se niso sešteli, ampak so se različno obdavčevali ne glede na vir pridobivanja.

Leta 1991 se je Slovenija osamosvojila in s tem začela urejati svojo zakonodajo, seveda tudi na področju davkov. Izvršena je bila temeljita reorganizacija in centralizacija sistema javnih financ. Vzpostavljen je bil integralni državni proračun, uvedena sta bila davek od dobička pravnih oseb in dohodnina. Sprejet je bil prvi Zakon o dohodnini.

Ceduralni davki od dohodkov so prešli v sintetičen davek – obdavčitev skupnega celoletnega dohodka ne glede na vir pridobivanja. Ljudje so bili nekoliko zbegani, saj so imena, kot so: davek od dohodkov iz dejavnosti, davek od osebnih prejemkov, davek od dohodka iz kmetijstva itd. ostali enaki, vendar z drugačnim pomenom. Vse to so namreč le akontacije enega davka – dohodnine. Od starih, ceduralnih davkov, sta kot pojem popolnoma izginila davek na skupni dohodek in davek od nenapovedanega dohodka; hkrati tudi ni več davčnega razlikovanja med gospodarskimi in poklicnimi dejavnostmi. Obdavčitev (akontacija) prejemkov iz različnih virov je po stopnjah še vedno različna, na letni osnovi pa je po višini enaka ne glede na vir. Težak je bil tudi preskok misli iz neto principa na bruto princip in na letno, ne mesečno, osnovo, na kateri temelji dohodnina (Kopač, 1991, str. 14).

V obdobju 1991 do 1993, v času, ko se je Slovenija osamosvajala in gradila temelje državnosti, je v svoje okolje vnesla ogromno sprememb, predvsem sprememb gospodarskega sistema, in le-te so osnovni razlog za sprejetje novega Zakona o dohodnini leta 1993.

Nov zakon, ki je stopil v veljavo **leta 1994 in velja še danes**, je prinesel kar nekaj sprememb. V nadaljevanju bom povzela pomembnejše.

Ena najbolj opaznih sprememb je zagotovo zmanjšanje števila zavezancev:

- med upokojenci – zavezanci so le upokojenci z visokimi pokojninami (ti so že med letom plačevali akontacijo dohodnine) in tisti, ki so poleg pokojnine prejeli tudi kak drug dohodkovni vir.
- Davčnim zavezancem, katerih davčna osnova ni presegla 11% PLBP, po novem davčne napovedi ni potrebno oddati.

Na drugi strani pa davčni zavezanci postanejo tudi dijaki in študenti, ki dosegajo dohodke iz dela prek študentskih servisov, vendar morajo davčno napoved oddati samo tisti, katerih dohodki presegajo 51 % PLBP.

Bistvene spremembe se zgodijo tudi na področju olajšav:

- Pred spremembo zakona leta 1994 ni bilo splošne olajšave, ki z uvedbo zakona znaša 11 % PLBP.
- Sprememba odstotka olajšave za vzdrževane člane: po Zdoh iz leta 1991 se za prvega vzdrževanega otroka ali drugega družinskega člana osnova zmanjša za 8 % PLBP, za vsakega nadaljnjega po 2 % več; po novem zakonu pa se osnova za prvega otroka zmanjša za 10 %, za vsakega nadaljnjega pa po 5 %. Sprememba je kar velika: iz 8 % za prvega otroka na 10 %, za drugega otroka pa iz 10 % na 15 % itn. Po starem zakonu se olajšava poveča za 4 % PLBP za otroke, ki nadaljujejo šolanje na srednji, višji ali visoki stopnji v kraju izven stalnega prebivališča, kar nov zakon ne dopušča. V nov zakon je poleg zakoncev, ki nimajo lastnih sredstev, otrok in posvojencev, pastorkov, vnukov in staršev oz. posvojiteljev zavezanca, kot vzdrževana oseba vključena tudi oseba, ki je živela v življenjski skupnosti z zavezancem, ki je po zakonih izenačena z zakonsko zvezo.
- Nestandardna olajšava za določene izdatke pa se v primerjavi z drugimi spremembami olajšav giblje nasprotno, saj se olajšava ni povečala, ampak zmanjšala. Iz 10 % davčne osnove se je zmanjšala na le 3 % osnove. Precej se je spremenil tudi seznam izdatkov. Zaradi zmanjšanja te olajšave nov Zdoh uvede splošno olajšavo iz prve alineje.

Davčna lestvica, ki po novem zakonu vsebuje 6 davčnih razredov, z mejnimi stopnjami 17, 35, 37, 40, 45 in 50 % je bolj progresivna, kot je bila lestvica pred letom 1994, ki je vsebovala pet razredov z mejnimi davčnimi stopnjami 19, 28, 35, 40 in 45 %. Razredi so bili širši, saj je bila širina prvih dveh enaka polovici povprečne letne plače, širina tretjega je bila enaka eni povprečni letni plači, širina četrtega dvema, peti, zadnji razred, pa je bil odprt. Spomnimo se: sprememba lestvice je bila narejena predvsem z namenom razbremenitve socialno šibkejšega dela prebivalstva in močnejše obremenitve tistih z višjimi dohodki.

Nov Zdoh je prinesel tudi spremembe pri posameznih podvrstah dohodnine, pri posameznih dohodkovnih virih. Spremenjene so predvsem akontacijske davčne stopnje za posamezni dohodek. Pri davku od osebnih prejemkov se je skladno z davčno lestvico spremenila tudi lestvica za izračun davka od osebnih prejemkov. Davčna lestvica pri davku od dohodka iz dejavnosti iz treh davčnih razredov preide v pet davčnih razredov.

S 1. januarjem 1997 nehajo veljati postopkovne določbe Zdoh – obračunavanje in plačevanje dohodnine je od tega datuma naprej urejeno v Zakonu o davčnem postopku. V zakonu je na primer opredeljeno: da zavezanci vložijo napoved najkasneje do 31. marca za preteklo leto; komu napovedi ni potrebno vložiti; kje jo je potrebno vložiti – skratka vse v zvezi z obračunavanjem in plačevanjem dohodnine.

Leta 1999 se spremeni način valorizacije, in sicer se ne izračunava več glede na rast drobnoprodajnih cen, ampak cen življenjskih potrebščin. Po zakonu se namreč vrednost vrednostnih papirjev in deležev v kapitalu za čas od dneva pridobitve do dneva prodaje valorizira

z indeksom cen življenjskih potrebščin v Republiki Sloveniji, če je bila prodaja vrednostnega papirja ali deleža v kapitalu izvršena po preteku šestih mesecev od dneva pridobitve.

Leta 2000 je bil sprejet Zakon o izjemnem znižanju davčne obveznosti za dohodnino (ZIZDO), ki je zmanjšal davčno obveznost zavezancem z nizkimi bruto dohodki za leti 1999 in 2000. Vlada je v pričakovanju sprememb Zdoh naredila napako pri sprejemanju ZIZDO, saj ga je sprejela samo za dve leti, kljub temu, da se je izkazal kot učinkovit razbremenitelj najnižjih dohodkovnih razredov. Novega Zdoh, ki bi vključeval ZIZDO, pa še ni na vidiku.

Do znižanja obveznosti so bili opravičeni tisti zavezanci za dohodnino, ki so imeli letne dohodke iz katerega koli vira do višine 45 % PLBP. Tistim, katerih dohodek je bil manjši od 40 % PLBP, se dohodnina zmanjša za 100 %; tistim, katerih dohodek je manjši od 42 % PLBP, se zmanjša za 70 %; tistim, katerih dohodek znaša do 45 % PLBP, se zmanjša za 40 %. Znižanje se uveljavlja samo pri končnem obračunu dohodnine (ne pri mesečnih akontacijah), zato se izvaja kot vračilo dohodnine. Po tem zakonu se upoštevajo dohodki iz katerega koli vira za razliko od drugih držav, ki pri tovrstni olajšavi upoštevajo samo dohodke od dela.

Ta zakon je seveda vplival na izpad prihodkov proračuna iz naslova dohodnine, na drugi strani pa je državi uspela razbremenitev najnižjih dohodkovnih razredov. Ugotovljeno je bilo, da ima največjo korist zaradi tega zakona pri enakih dohodkih zavezanec s plačo brez otrok. Za zavezanca, ki uveljavlja dva vzdrževana otroka, je znižanje brezpredmetno, kar v eni meri izničuje osnovni namen tega zakona, saj bi ravno taki zavezanci morali biti opravičeni do vračila dohodnine (Izjemno znižanje dohodnine, 2000, str. 14-15).

Prihodnost dohodnine: Na vidiku je že nekaj časa dohodninska reforma, kar nekaj let se namreč vleče priprava novega zakona o dohodnini. Na eni strani je potrebno odpraviti nekatere rešitve in določila o obdavčevanju, ki so skozi čas postala manj primerna, zastarela oziroma niso dovolj dodelana, hkrati pa je v nov zakon potrebno vgraditi večjo socialno komponento.

Reforma naj bi obsegala (Dohodninska zakonodaja, 2000, str. 5):

- *Načelo obdavčitve svetovnega dohodka:*
  - z dohodnino obdavčeni vsi obdavčljivi dohodki po Zdoh, ki jih slovenski rezident doseže kjer koli – doma ali v tujini;
  - jasneje določeno obdavčevanje nerezidentov;
  - več uporabljanja sporazumov o izogibanju dvojnemu obdavčevanju.
- *Razširitev davčne osnove:*
  - vključitev vseh dohodkov fizičnih oseb v obdavčitev;
  - obresti na depozite naj še naprej ne bi bile obdavčene;
  - določitev pravil za preprečevanje izogibanja davkom.
- *Uskladitev obdavčitve fizičnih in pravnih oseb:*
  - v vseh stičnih točkah Zdoh in Zakona od dohodka pravnih oseb naj bi veljala enaka pravila.

- *Valorizacija:*
  - Zaradi manjše inflacije naj bi ukinili medletno indeksacijo in s tem tudi preračunavanje lestvic in zneskov. Dohodninska lestvica naj bi postala fiksna.
- *Vrste dohodkov:*
  - Šest skupin dohodkov: iz zaposlitve, iz dejavnosti (širša opredelitev), iz osnovne kmetijske in gozdarske dejavnosti, iz premoženja (štiri vrste dohodkov: od oddajanja premoženja v najem, iz finančnodolžniškega razmerja, na podlagi lastniškega deleža in dohodek, dosežen s prenosom premoženjske pravice), iz kapitala (širša opredelitev: dobiček, ustvarjen z odsvojitvijo kapitala; ne od prodaje kapitala, kot je v zdajšnjem zakonu), drugi dohodki.
- *Olajšave pri dohodnini:*
  - Standardne olajšave naj bi se priznavale kot znižanje davka in ne več kot odbitek od obdavčljive osnove. Ta način je socialne narave, saj zaradi progresivne obdavčitve znižanje davčne osnove pomeni večjo korist za zavezance z višjimi dohodki in manjšo za tiste z nižjimi. Znižanje davka pa bo pomenilo za vsakogar enak absolutni znesek davčne koristi.
  - Poleg standardnih olajšav so predlagane tudi druge olajšave, ki so povezane z dejanskim vlaganjem fizične osebe za določene namene (dolgoročno varčevanje za starost, dodatno pokojninsko in zdravstveno zavarovanje ...) v obliki znižanja davčne osnove.
- *Delnice namesto plače:*
  - omogočen odlog davčne obveznosti za izplačan dohodek v obliki opcij na delnice podjetja, v katerem je davčni zavezanec zaposlen.
- *Uskladitev z Ustavo:*
  - Prenizke so olajšave za vzdrževane člane – zneski, namenjeni zagotavljanju življenjskega minimuma za otroka, ne bi smeli biti obdavčeni. Potrebno je priznavanje absolutno enakih življenjskih minimumov vsakemu zavezancu, ki uveljavlja olajšavo za vzdrževane člane, saj po sedaj veljavnem zakonu večjo olajšavo dobi zavezanec z večjim dohodkom, kar ni logično.
  - Vprašanje odhodkov in povračila stroškov ter zgornje meje njihovega priznavanja v postopku ugotavljanja davčne obveznosti je potrebno urediti z zakonom.
  - Zdajšnji Zdoh razlikuje med primeri, ko otroci živijo v družinski skupnosti s svojimi starši, in primeri, ko živijo samo z enim od staršem. V slednjem primeru le-ta ne more uveljavljati posebne olajšave za preživljanje pastorka pod enakimi pogoji kot za biološkega otroka.

Potrebno se je zavedati, da ugodnost ene skupine davčnih zavezancev lahko povzroči neugodnost drugi skupini. Reforma lahko povzroči tudi upad davčnih prihodkov, saj bi npr. povečanje olajšav za vzdrževane člane vodilo v povečanje splošne davčne olajšave, ki predstavlja življenjski minimum davčnega zavezanca. Izpad javnofinančnih prihodkov bi lahko kompenzirali s širitvijo davčne osnove (vključevanje dohodkov, ki so bili do sedaj izvzeti ali imeli bolj ugodno priznavanje stroškov), kar nova reforma zakona že napoveduje, ali

povečevanjem davčnih stopenj. Stanovnik meni, da je uspeh širjenja davčne osnove vprašljiv, saj davčni zavezanci, ki bi bili v takem primeru oškodovani, tega zagotovo ne bi dopustili; povišanje davčnih stopenj pa ne bi pokazalo Slovenije v dobri luči, kar pa zagotovo potrebuje v času, ko vstopa v Evropsko unijo (Stanovnik, 2002, str. 14).

Eden od bodočih projektov države je e-dohodnina (elektronska dohodnina), ki bi omogočala davčnim zavezancem, da pošljejo dohodninsko napoved v elektronski obliki. Potencialni uporabniki bi morali na svojih računalnikih imeti nameščen državni certifikat za identifikacijo – sami postopki za pridobitev certifikata pa so lahko dolgotrajni, pojavili se bodo zagotovo tudi problemi pri inštalaciji.

4. ANALIZA DOHODNINE V SLOVENIJI V LETIH 1991 IN 2000

Analiza je osnovana na 4-odstotnem vzorcu iz dohodninskih datotek za leti 1991 in 2000. Vzorec za leto 1991 šteje 38.070 enot, za leto 2000 pa 42.028 enot. V poglavju Vpliv Zakona o izjemnem znižanju davčne obveznosti za dohodnino je za leto 2000 uporabljen isti, vendar razširjen z nekaterimi podatki, vzorec davčnih zavezancev. Vključen je še faktor, ki je zmanjšal dohodnino upravičencem po tem zakonu in bruto znesek, ki upošteva drugače opredeljen bruto znesek. V tem poglavju je vključen tudi 4-odstotni vzorec davčnih zavezancev za leto 2001, ki vsebuje 41.810 davčnih zavezancev.

V 3. točki diplomske naloge sem predstavila sosledje dogodkov, ki so se odvijali na področju dohodnine v Sloveniji predvsem zato, ker je med leti 1991 in 2000 prišlo do kar nekaj sprememb, ki so bistveno vplivale na analizo. Največja sprememba je zagotovo nov zakon iz leta 1994. V največji meri zmanjšuje sprememba populacije davčnih zavezancev primerljivost in prav zato so iz obeh dohodninskih datotek izločeni vsi upokojeanci. Razlog za to ni samo ta, da leta 2000 niso bili vsi upokojeanci davčni zavezanci, marveč ta, da so davčni zavezanci tega leta samo tisti z višjimi pokojninami, ki pa zagotovo ne predstavljajo realne slike celotne populacije.

Vključena pa je populacija z nizkimi dohodki (do 11 % PLBP), katerim šele z novim zakonom iz leta 1994 ni potrebno oddajati davčne napovedi in študentska populacija, ki dodatni dohodek dobiva prek študentskega servisa. V vzorcu leta 1991 le-te ni, saj takrat še niso bili davčni zavezanci.

Razvoj dohodnine in zgornje izločitve iz dohodninskih datotek je potrebno imeti pred očmi pri nadaljnji analizi.

4.1. NEENAKOST DOHODKOV

Koncentracija pojava pomeni porazdelitev spremenljivke med posamezne enote populacije. Čim manj enot populacije razpolaga s čim večjim deležem celotne vrednosti spremenljivke, tem večja je koncentracija pojava, ki ga predstavlja spremenljivka. Koncentracija je manjša, čim več enot ima čim večji delež celotne vrednosti spremenljivke (Pfajfar, Arh, 2000, str. 243).

V našem primeru me je zanimalo, kakšna je koncentracija bruto dohodka in dohodnine: torej če je porazdelitev bruto dohodka in dohodnine med davčne zavezance enakomerna ali koncentrirana. Večja koncentracija pomeni tudi večjo progresivnost dohodnine.

Numerične podatke koncentracije kaže Ginijev koeficient koncentracije in drugi koeficienti koncentracije. Vrednost koeficienta $G = 1$ pomeni največjo možno koncentracijo pojava, najmanjšo pa $G = 0$.

Davčni zavezanci so v tej analizi razdeljeni v decilne razrede glede na število zavezancev in višino bruto dohodka. Zanimiv podatek je, da zavezancem v prvih šestih razredih letna plača ne presega ene povprečne letne plače, zgornja meja devetega razreda pa znaša okoli ene in pol PLBP na zaposlenega v Republiki Sloveniji.

Tabela 3: Ginijev koeficient (za bruto dohodek) in koeficienti koncentracije za leti 1991 in 2000

	1991	2000
Bruto dohodek	0,35036	0,37870
Dohodnina	0,41256	0,56980
Socialni prispevki	0,34984	0,38921
Neto dohodek*	0,33571	0,33618

Opombe:

* neto dohodek = bruto dohodek – neposredni davki (dohodnina in socialni prispevki)

Vir: Interni podatki o dohodnini za leti 1991 in 2000 Davčne uprave Republike Slovenije.

Kot lahko vidimo iz zgornje tabele, se je neenakost dohodka pred obdavčitvijo od leta 1991 do 2000 povečala, vendar se je hkrati veliko bolj povečala tudi neenakost porazdelitve dohodnine. Če upoštevamo še socialne prispevke, torej vse neposredne davke, povečanje vseh teh koeficientov izenačuje učinek na neto dohodek, saj je v obeh letih skoraj enak. Dohodek po obdavčitvi se med davčne zavezance sicer ne porazdeljuje enakomerno, marveč precej koncentrirano. Z drugimi besedami, koeficient koncentracije neto dohodka je kar visok, vendar v obdobju od leta 1991 do 2000 ostaja takorekoč nespremenjen.

Velika progresija v zadnjih letih je torej pripomogla k temu, da je neenakost v porazdelitvi neto dohodkov bistveno manjša od neenakosti v porazdelitvi bruto dohodkov.

V študiji, ki temelji na analizi gospodinjstev, je bilo ugotovljeno, da je od leta 1983 dohodkovna neenakost stalno naraščala, v letih od 1993 do 1999 pa se je trend obrnil. Pozna devetdeseta bi lahko pomenila preobrat v smer večje dohodkovne enakosti v Sloveniji (Stropnik, Stanovnik, 2002, str. 8). Res, da ta študija temelji na analizi gospodinjstev, vendar bi tudi na podlagi posameznih dohodkov davčnih zavezancev, ki so sestavni deli gospodinjstev, lahko sklepali podobno.

Vsekakor pa je na neenakost dohodka pred obdavčitvijo zagotovo vplivala tudi tranzicija Slovenije. V tranzicijskih državah so na povečano neenakost vplivali predvsem naslednji razlogi: privatizacija podjetij in prenosi sredstev, privatizacija stanovanj, privatizacija zemljišč, povečana neenakost dohodkov od dela, povečanje donosa na izobrazbo, pojav podjetniškega razreda, davki in socialni transferji (Making Transition Work for Everyone, 2000, str. 147 – 163). Ti procesi pa so seveda tudi bili in so prisotni v Sloveniji.

V tem obdobju je vladi torej uspelo vzdrževanje neenakosti na enaki ravni. V naslednjem obdobju pa mora delati v smeri povečevanja enakosti, kar sicer ima v programu, vendar se sprejetje novega zakona vleče že kar nekaj časa.

Neenakost v prejemanju dohodkov pa je prisotna tudi med spoloma. V letu 1991 so moški v povprečju prejeli kar 19 % višji bruto dohodek kot ženske. Vendar se tudi v tej kategoriji kaže zmanjševanje neenakosti, saj je razmerje dohodka moških v primerjavi z ženskami v desetih letih bistveno zmanjšalo in je leta 2000 znašalo le 1,08 plače žensk.

Tabela 4: Povprečni bruto dohodek žensk in moških v letu 1991 in 2000

Spol	1991		2000	
	Ž	M	Ž	M
Povprečni bruto dohodek (enota: povprečni bruto dohodek žensk)	1	1,19	1	1,08

Vir: Interni podatki o dohodnini za leti 1991 in 2000 Davčne uprave Republike Slovenije, 2003.

4.2. POVPREČNE EFEKTIVNE (DEJANSKE) DAVČNE STOPNJE

Eden od kazalcev progresivnosti je povprečna efektivna davčna stopnja (v nadaljevanju EDS), ki se meri pri različnih ravneh dohodka. EDS bom izračunala po spodnjem obrazcu, zato da bom lahko videla dejansko spremembo, ki so jo utrpeli oz. pridobili davčni zavezanci:

$$EDS = \frac{(\text{dohodnina} + \text{socialni prispevki}) * 100}{\text{bruto dohodek}}$$

Tabela 5: Odstotek davčnih zavezancev, bruto dohodek in dohodnina v letih 1991 in 2000 po PLBP in spolu

Bruto dohodek (izražen v enotah PLBP)	Spol	1991						2000					
		Odstotek davčnih zavezancev		Bruto dohodek		Dohodnina		Odstotek davčnih zavezancev		Bruto dohodek		Dohodnina	
		1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
< 0,5	m	48,6	20,9	49,0	4,6	49,7	4,0	55,7	26,2	53,2	8,3	54,2	3,6
	ž	51,4		51,0		50,3		44,3		46,8		45,8	
0,5 do 0,7	m	44,2	16,5	44,4	10,8	44,6	9,3	50,1	20,9	50,3	13,8	50,5	8,1
	ž	55,8		55,6		55,4		49,9		49,7		49,5	
0,7 do 1,0	m	52,1	26,2	52,3	24,0	52,2	21,0	57,5	22,3	57,5	20,6	57,3	14,5
	ž	47,9		47,7		47,8		42,5		42,5		42,7	
1,0 do 2,0	m	56,6	31,4	57,4	45,2	57,3	45,3	53,3	24,7	53,3	36,0	52,7	37,4
	ž	43,4		42,6		42,7		46,7		46,7		47,3	
2,0 do 4,0	m	71,6	4,5	72,8	12,4	73,0	15,3	61,8	4,8	62,2	14,2	62,2	21,7
	ž	28,4		27,2		27,0		38,2		37,8		37,8	
> 4,0	m	79,6	0,5	72,8	3,0	67,0	5,1	73,9	1,1	76,9	7,1	77,4	14,7
	ž	20,4		27,2		33,0		26,1		23,1		22,6	
skupaj	m	52,5		56,7		57,7		54,8		56,7		59,0	
	ž	47,5		43,3		42,3		45,2		43,3		41,0	
skupaj			100,0		100,0		100,0		100,0		100,0		100,0

Legenda:

1 – po spolu

2 – skupaj

Vir: Interni podatki o dohodnini za leti 1991 in 2000 Davčne uprave Republike Slovenije, 2003.

Leta 2000 je zaslediti prerazdelitev števila davčnih zavezancev: velik porast deleža davčnih zavezancev z najnižjimi dohodki in deleža z zelo visokimi dohodki, medtem ko je v razredih od 0,7 do 2 PLBP prišlo do zmanjšanja deleža. Kljub povečanju deleža davčnih zavezancev v razredu z dohodkom do 0,5 PLBP, pa se je delež dohodnine v tem razredu zmanjšal za 0,4-odstotne točke. K spremembi porazdelitve davčnih zavezancev so lahko prispevali: sprememba starostne strukture prebivalstva Republike Slovenije, porast študentske populacije, staranje prebivalstva, navidezno pa se potrjuje teza o izrinjanju oz. izginjanju (»hollowing out«) srednjega razreda, kar pomeni večjo koncentracijo zavezancev pri nizkih in zelo visokih dohodkih (Stanovnik, 2002, str. 15).

Tezo o izrinjanju oz. izginjanju srednjega razreda sem preverila tudi na podatkih Statističnega urada Republike Slovenije. Podatki ne temeljijo na vzorcu pač pa na celotni populaciji. Analiza ne zajema celotnega bruto dohodka, pač pa samo plače, kar je potrebno vzeti v obzir, saj podatki niso popolnoma primerljivi in je del odstopanj gotovo treba pripisati temu. Hkrati v letu 2000 pride do spremembe širine zgornjih dveh razredov.

Preverila sem delež zaposlenih, razdeljenih po bruto osebnem dohodku oz. bruto plači.

Tabela 6: Porazdelitev delavcev v podjetjih in drugih organizacijah (razen zasebnih) po velikosti bruto osebnega dohodka marca 1991 in zaposlene osebe v podjetjih, družbah in organizacijah po velikosti bruto plače marca 2000

1991		2000	
Bruto osebni dohodek (izražen v enotah povprečnega bruto osebnega dohodka marca 1991)	Delež zaposlenih	Bruto plača (izražena v enotah povprečne bruto plače marca 2000)	Delež zaposlenih
< 0,5	8	< 0,5	10,2
0,5 do 0,7	25,8	0,5 do 0,7	26,3
0,7 do 1,0	25,9	0,7 do 1,0	26,9
1,0 do 2,0	36,2	1,0 do 1,9	29,5
2,0 do 4,0	3,8	1,9 do 3,5	5,6
> 4,0	0,3	> 3,5	1,5
skupaj	100	skupaj	100

Vir: Statistične informacije, julij 1991; Statistične informacije, oktober 2000.

Opaziti je, da se odstotki vseh zaposlenih kar precej razlikujejo od odstotkov v vzorcu davčnih zavezancev. Največja razlika je v razredu z najnižjimi dohodki. Vendar je opaziti, da se teza o izrinjanju srednjega razreda kljub temu potrjuje. Odstotki se v vseh razredih povečajo, razen v srednjem razredu z zaposlenimi z bruto osebnim dohodkom oz. bruto plačo od 1 do 2 oz. 1,9 povprečne mesečne plače, kjer opazimo upad za malo manj kot 7-odstotnih točk. Seveda je treba upoštevati, da je v letu 2000 razred manjši za 0,1 povprečne bruto plače, vendar iz deležev lahko razberemo, da bi kljub širšemu razredu, delež zaposlenih v tem razredu v primerjavi z letom 1991 padel.

Tabela 7: Dejanska davčna stopnja (EDS) v letih 1991 in 2000 po PLBP in spolu

Bruto dohodek (izražen v enotah PLBP)	Spol	EDS 1991		EDS 2000	
		1	2	1	2
< 0,5	m	32,3	32,9	22,7	23,1
	ž	33,5		23,5	
0,5 do 0,7	m	35,0	35,2	27,1	27,3
	ž	35,3		27,6	
0,7 do 1,0	m	35,7	35,9	29,3	29,5
	ž	36,0		29,8	
1,0 do 2,0	m	37,7	37,9	33,9	34,3
	ž	38,2		34,9	
2,0 do 4,0	m	40,1	40,3	40,1	40,3
	ž	40,8		40,6	
> 4,0	m	40,7	41,0	46,4	46,6
	ž	41,7		47,5	
skupaj	m	37,3		33,4	
	ž	37,2		32,9	
skupaj			37,3		33,2

Legenda:

1 – po spolu

2 – skupaj

Vir: Interni podatki o dohodnini za leti 1991 in 2000 Davčne uprave Republike Slovenije, 2003.

Leta 1991 je bila EDS za tiste davčne zavezance, katerih PLBP je znašala od 0,5 in ni presegala ene PLBP precej enaka – nekaj več kot 35 %. V četrtem razredu je nekoliko višja in začne naraščati skladno z naraščanjem širine razreda, kar je razumljivo, saj je dohodnina progresivni davek in potemtakem bolj obdavčuje davčne zavezance z višjimi dohodki. Razpon med najvišje obdavčenimi zavezanci in najnižje obdavčenimi ni velik, le 8,1-odstotnih točk. Lahko bi se zgodilo, da bi bila EDS v zadnjem razredu nižja od stopnje v razredu prej, do česar v naši analizi ni prišlo, vendar taka situacija ne bi bila nenavadna in bi verjetno bila posledica tega, da osebe z zelo visokimi dohodki prejmejo tudi precej dohodka od premoženja, na katerega se ne plačujejo prispevki za socialno varnost (Stanovnik, 2002, str. 16). Leta 2000 se dejanska davčna stopnja bolj enakomerno prilagaja dohodkom, razpon davčne stopnje v najnižjem razredu in najvišjem je precej večji kot leta 1991, znaša 23,5-odstotne točke.

V obeh letih je med davčnimi zavezanci več predstavnikov moškega spola, leta 2000 za 4,5 % več. Večjo davčno obremenitev (višje EDS) po posameznih razredih pa nosijo ženske; razlogov za to je lahko več. Eden od možnih je lahko naslednji. Pomanjkljivost dohodnine je, da ne obravnava gospodinjestev, ki so osnovna celica, v kateri se soustvarja in porablja dohodek, kot celote, ampak obravnava posamezne člane gospodinjestev (Stanovnik, 1999, str. 23). Ker so

olajšave v dohodnini za enkrat še izrecno v obliki odbitka od osnove, racionalni člani gospodinjstev zagotovo koristijo olajšave pri tistem članu, ki ima višji dohodek, saj so v tem primeru olajšave višje. Moški občutno prevladujejo v razredih z višjimi PLBP, tako da je možna razlaga, da tudi koristijo več olajšav – potemtakem so tudi EDS za moške lahko nižje v določenem razredu kot za ženske.

EDS davčnih zavezancev z dohodkom do ene PLBP so se leta 2000 precej znižale glede na leto 1991: nižji kot je dohodek, nižja je davčna stopnja. Nižje so EDS tudi za tiste davčne zavezance, ki prejemajo dohodek do dveh PLBP. Nižje stopnje leta 2000 so predvsem posledica dejstva, da so leta 1991 bile višje prispevne stopnje za socialno varnost (Stanovnik, 2002, str. 16).

Zmanjšanje EDS dohodnine leta 2000 glede na leto 1991 pada z naraščanjem dohodka in v davčnem razredu z zavezanci od 2 do 4 PLBP, v katerem se davčna EDS leta 2000 razlikuje le za 0,1-odstotne točke od leta 1991, začne naraščati, iz česar je dobro razvidno, da se je povečala progresivnost dohodnine – davčna obremenitev zavezancev z najnižjimi dohodki se je zmanjšala za 9,8-odstotnih točk, medtem ko se je davčna obremenitev zavezancev z najvišjimi dohodki povečala za 5,6-odstotnih točk. Upoštevati je potrebno, da je večini davčnih zavezancev davčna obremenitev znižala, saj povečanje bremeni le zgornji razred, v katerem pa je manj kot 2 % vseh davčnih zavezancev.

Tabela 8: Odstotek davčnih zavezancev, bruto dohodka in dohodnine v letih 1991 in 2000 po starosti in spolu

Starost davčnih zavezancev	Spol	1991						2000					
		Odstotek davčnih zavezancev		Bruto dohodek		Dohodnina		Odstotek davčnih zavezancev		Bruto dohodek		Dohodnina	
		1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
Do 24 let	m	51,3	14,1	51,6	8,9	52,8	8,8	58,1	10,9	59,6	5,6	62,5	3,6
	ž	48,7		48,4		47,2		41,9		40,4		37,5	
Od 25 do 34 let	m	50,1	30,4	51,8	30,1	53,0	28,9	52,8	29,5	53,3	26,6	54,5	24,0
	ž	49,9		48,2		47,0		47,2		46,7		45,5	
Od 35 do 44 let	m	52,3	30,5	56,0	34,2	56,8	33,4	52,8	30,9	53,4	33,6	54,5	32,2
	ž	47,7		44,0		43,2		47,2		46,6		45,5	
Od 45 do 54 let	m	57,3	19,6	61,8	22,6	61,1	24,1	54,2	24,3	57,2	28,2	59,1	31,7
	ž	42,7		38,2		38,9		45,8		42,8		40,9	
Od 55 do 64 let	m	62,2	4,2	83,6	4,0	84,0	4,7	82,3	4,1	84,6	5,7	85,2	8,1
	ž	37,8		16,4		16,0		17,7		15,4		14,8	
Nad 65 let	m	20,4	1,2	48,9	0,2	59,4	0,2	24,6	0,3	83,3	0,3	95,8	0,4
	ž	79,6		51,1		40,6		75,4		16,7		4,2	
Skupaj	m	52,5		56,7		57,7		54,8		56,7		58,9	
	ž	47,5		43,3		42,3		45,2		43,3		41,1	
Skupaj			100		100		100		100		100		100

Legenda:

1 – po spolu

2 – skupaj

Vir: Interni podatki o dohodnini za leti 1991 in 2000 Davčne uprave Republike Slovenije, 2003.

Pri delitvi po starosti v EDS po posameznih razredih med ženskim in moškim spolom ni velikih razlik, razen v zadnjem razredu (od 65 let), v katerem EDS moških močno presega EDS žensk, razlika se v letu 2000 še poveča. V vseh starostnih razredih število moških zavezancev presega število žensk, razen v zadnjem razredu, kjer je opaziti močan upad moških glede na to, da pred tem razredom v obeh letih število moških zavezancev narašča. To lahko povežemo z demografskimi značilnostmi prebivalstva in z življenjsko dobo obeh spolov, saj vemo, da je življenjska doba žensk daljša od moških. Seveda se je na tem mestu potrebno zavedati, da so iz dohodninskih datotek izločeni upokojenci, tudi zaradi tega razloga v ta razred pade majhno število davčnih zavezancev – v letu 1991 jih je 1,2 %, medtem ko v letu 2000 padejo le na 0,3 % vseh davčnih zavezancev.

V starostni strukturi davčnih zavezancev ni veliko sprememb. Opazen je le upad odstotka zavezancev do 24 let in nad 65 let na račun povečanja zavezancev v starosti od 45 do 54 let. Verjetno je upad zavezancev do 24 let povezan z vse večjim odločanjem dijakov za nadaljnji

študij. Kot pa vemo le-ti niso davčni zavezanci, če njihov dohodek, ki ga povečini zaslužijo prek študentskih servisov, ne presega 51 % PLBP.

Tabela 9: Dejanska davčna stopnja v letih 1991 in 2000 po starosti in spolu

Starost davčnih zavezancev	Spol	EDS 1991		EDS 2000	
		1	2	1	2
Do 24 let	m	37,7	37,3	27,6	26,7
	ž	37,0		25,4	
Od 25 do 34 let	m	36,9	36,8	31,9	31,9
	ž	36,7		32,0	
Od 35 do 44 let	m	36,9	36,9	32,6	32,8
	ž	37,1		33,0	
Od 45 do 54 let	m	37,9	38,2	35,0	34,8
	ž	38,6		34,7	
Od 55 do 64 let	m	38,7	38,6	38,7	38,6
	ž	38,0		38,1	
Nad 65 let	m	34,6	29,3	41,8	36,4
	ž	24,2		9,4	
Skupaj	m	37,3		33,4	
	ž	37,2		32,9	
Skupaj			37,3		33,1

Legenda:

1 – po spolu

2 – skupaj

Vir: Interni podatki o dohodnini za leti 1991 in 2000 Davčne uprave Republike Slovenije, 2003.

Očitno je nov Zdoh imel največ učinka na mlajše starostne skupine, saj so se EDS najbolj znižale zavezancem v starosti do 24 let. Znižale so se tudi ostalim zavezancem v starosti do 54 let, vendar je zmanjšanje obratnosorazmerno s starostjo. Zavezancem od 65 let starosti se je EDS povečala za 24,2 %. Razloge za tako dogajanje na tem področju bi težko navedli, del sprememb pa je gotovo treba pripisati spremembi populacije davčnih zavezancev.

4.2.1. Vpliv Zakona o izjemnem znižanju davčne obveznosti za dohodnino

Kot sem že omenila v tretjem poglavju je bil leta 2000 sprejet Zakon o izjemnem znižanju davčne obveznosti za dohodnino, ki je zmanjšal davčno obveznost zavezancem z nizkimi bruto dohodki za leti 1999 in 2000. Če še enkrat ponovim, se je davčna obveznost znižala davčnim zavezancem, katerih dohodek je bil manjši od 40 % PLBP za 100 %; tistim, katerih dohodek je manjši od 42 % PLBP, se zmanjšala za 70 %; in tistim, katerih dohodek znaša do 45 % PLBP, zmanjšanje za 40 %.

V tej točki me je zanimal vpliv zakona na efektivno davčno stopnjo, zato sem primerjala EDS tistih z nižjimi dohodki leta 2000, ko je ta zakon veljal, z letom 2001, ko zakon ni veljal. Za to analizo sem uporabila datoteko za leto 2000, v kateri so drugače obravnavani dohodki iz dejavnosti in dohodki iz premoženjskih pravic, saj pri določanju upravičencev tega zakona bruto dohodek v datoteki ni bil usklajen z bruto dohodkom po zakonu. Ta dohodek se obruti za določen odstotek in se šele nato preuči, če zavezanec sodi v razred z bruto dohodkom pod 45 % PLBP. Za bruto dohodek fizične osebe iz opravljanja dejavnosti se torej šteje njen dobiček iz dejavnosti, ugotovljen brez upoštevanja znižanj in olajšav v skladu z Zdoh in z upoštevanjem obračunanih obveznih prispevkov za socialno varnost. Kar nekaj zavezancev po tem postopku »izpade« iz teh razredov, ker imajo dejansko višji dohodek. Hkrati pa se je upravičencem tega zakona izvedba vršila z vračilom dohodnine, torej šele naknadno na podlagi izračunane dohodnine.

Samo vpliv dohodnine in ne vseh neposrednih davkov se preuči z efektivno davčno stopnjo po sledečem obrazcu:

$$\text{EDS} = \frac{\text{dohodnina} * 100}{\text{bruto dohodek}}$$

Tabela 10: Dejanska davčna stopnja v letih 1991 in 2000

Bruto dohodek (izražen v enotah PLBP)	2000 EDS	2001 EDS
< 0,4	0,0	4,2
0,4 do 0,42	1,9	6,3
0,42 do 0,45	3,9	6,8
0,45 do 0,5	7,0	7,1
0,5 do 0,7	7,9	8,1
0,7 do 1,0	9,4	9,7
1,0 do 2,0	14,0	14,5
2,0 do 4,0	20,1	21,1
> 4,0	26,5	29,4
skupaj	13,2	13,9

Vir: Interni podatki o dohodnini za leti 2000 (prilagojena datoteka) in 2001 Davčne uprave Republike Slovenije, 2003.

Po izračunih, kjer bruto dohodki iz dejavnosti in iz premoženjskih pravic niso izločeni, se efektivne davčne stopnje po posameznih razredih ne razlikujejo veliko. Po novi datoteki, kjer so bruto dohodki v letu 2000 nekoliko nižji kot leta 2001, zaradi izločitve zgoraj omenjenih dohodkov lahko opazimo, da so leta 2000 efektivne davčne stopnje v vseh razredih nižje kot leta 2001. Največja razlika pa je v prvih treh razredih.

Efektivna davčna stopnja enaka nič v prvem razredu v letu 2000 priča, da davčni zavezanci z dohodkom do 40 % PLBP ne plačujejo davka na dohodek, davčna obveznost se jim je torej zmanjšala za 100%. Tudi druga dva razreda dokazujeta, da je Zakon o izjemnem znižanju davčne obveznosti za dohodnino najrevnejšim zavezancem prinesel precejšnje olajšave.

Nekoliko višje davčne stopnje v razredih do 2 PLBP so lahko posledica drugačne opredelitve bruto dohodka; v zadnjih dveh razredih najbogatejših pa povečanje verjetno pomeni tudi večjo progresijo dohodnine. Navsezadnje, z izjemo prvih treh razredov, EDS naraščajo z bruto dohodkom. Upoštevati pa moramo dejstvo, da je tako stanje lahko le posledica dejstva, da leta 2001 bruto dohodek nižji, ker dohodki iz dejavnosti in dohodki iz premoženjskih pravic niso obruteni tako kot leta 2000.

Vladi je torej že uspel cilj, ki ga želi doseči v prihodnosti: tj. vgraditev večje socialne komponente. Napaka je bila storjena ob sprejetju zakona le za dve leti. Kot vemo, se priprava novega zakona in razmišljanje, kaj storiti v smer večje socialne izenačenosti, vleče že predolgo. Z majhnim popravkom, podaljšanje veljavnosti Zakona o izjemnem znižanju davčne obveznosti za dohodnino do sprejetja novega Zakona o dohodnini, pa bi ena težava že bila deloma odpravljena.

4.3. NESTANDARDNA OLAJŠAVA

Pri analizi nestandardne olajšave za določene izdatke je potrebno upoštevati spremembo zakona na tem področju v letu 1994, torej znižanje odstotka olajšave iz 10 % na 3 % osnove. Spremenil se je tudi seznam izdatkov, ki jih davčni zavezanci lahko uveljavljajo kot olajšavo.

Tabela 11: Odstotki nestandardne olajšave v letih 1991 in 2000 po PLBP in spolu

Bruto dohodek (izražen v enotah PLBP)	Spol	1991					2000				
		10 % olajšava		% števila zavezancev, ki so uveljavili olajšavo			3 % olajšava		% števila zavezancev, ki so uveljavili olajšavo		
		1	2	1	3	2	1	2	1	3	2
< 0,5	m	49,6	2,4	32,3	33,5	9,7	51,3	7,2	69,5	72,7	20,9
	ž	50,4		34,6			48,7		76,6		
0,5 do 0,7	m	43,2	7,3	64,2	69,8	15,9	49,3	13,9	93,7	95,4	21,8
	ž	56,8		74,2			50,7		97,1		
0,7 do 1,0	m	51,4	20,7	77,1	80,0	29,1	57,0	21,3	97,5	98,1	24,0
	ž	48,6		83,2			43,0		98,9		
1,0 do 2,0	m	57,0	49,3	87,9	89,4	38,9	52,9	37,0	98,8	99,1	26,8
	ž	43,0		91,4			47,1		99,4		
2,0 do 4,0	m	72,1	16,5	92,4	93,4	5,8	61,5	14,1	98,7	99,0	5,3
	ž	27,9		95,9			38,5		99,5		
> 4,0	m	78,1	3,8	95,8	95,6	0,6	75,2	6,6	97,3	97,4	1,2
	ž	21,9		94,6			24,8		97,5		
Skupaj	m	57,9		71,4			55,8		89,7		
	ž	42,1		73,1			44,2		92,9		
Skupaj			100,0		72,2	100,0		100,0		91,1	100,0

Legenda:

1 – po spolu v posameznem razredu

2 – skupaj, vertikalno

3 – v odstotku vseh zavezancev v posameznem razredu

Vir: Interni podatki o dohodnini za leti 1991 in 2000 Davčne uprave Republike Slovenije, 2003.

Tako v letu 1991 kot v letu 2000 se odstotek zneska olajšav ne ujema z odstotkom davčnih zavezancev v tem razredu. 20,9 % davčnih zavezancev v prvem razredu prejme le 2,4 % vseh olajšav v letu 1991, v letu 2000 pa 26,2 % davčnih zavezancev dobi 7,2 % vseh olajšav. V davčnem razredu od 2 do 4 PLBP 4,5 davčnih zavezancev prejme 16,5 % vseh olajšav v letu 1991, v letu 2000 pa 4,8 % zavezancev dobi 14,1 % vseh olajšav. Te olajšave so torej zelo neenakomerno porazdeljene, razlog za to je verjetno ta, da je olajšava v obliki odbitka od osnove, potemtakem pa olajšave v absolutnem znesku tistih davčnih zavezancev v višjih razredih bistveno presegajo olajšave tistih, ki se nahajajo v nižjem razredu in imajo nižje dohodke, s tem pa tudi nižjo osnovo.

Bistveno več oseb z višjimi dohodki uveljavlja nestandardne olajšave kot oseb z nižjimi dohodki. Lahko bi rekli, da v obeh letih zavest uveljavljanja nestandardne olajšave z dohodkom narašča. Opaziti je tudi bistveno večji izkoristek olajšav v letu 2000 kot v letu 1991. Krivde nizkega uveljavljanja v letu 1991 ni iskati v sistemu dohodnine, marveč v samih davčnih zavezancih, saj

so vsi imeli možnost te olajšave. Vsak racionalni davčni zavezanec bi to olajšavo izkoristil, vendar je niso izkoristili. Navsezadnje se je dohodnina v Republiki Sloveniji v letu 1991 šele prvič uzakonila, tako da so imeli davčni zavezanci precej dela z navajanjem na novosti. Očitno so se v devetih letih do leta 2000 bolj osvestili z dohodnino in poskušajo bolj izkoristiti olajšave, saj je odstotek skoraj v vseh razredih nad 95 %. Nizek je le še v prvem razredu z davčnimi zavezanci z dohodkom do 0,5 PLBP, kjer le 72,7 % vseh zavezancev uveljavlja olajšavo.

Zanimiv je tudi podatek, da relativno več žensk kot moških zavezancev uveljavlja nestandardno olajšavo; izjema je le najvišji razred v letu 1991. Kljub temu pa v absolutnem znesku prevladujejo moški, vendar je to razumljivo, saj je tudi moških davčnih zavezancev v teh razredih več – deleži se gibljejo podobno kot pri odstotku davčnih zavezancev.

Tabela 12: Odstotki nestandardne olajšave v letih 1991 in 2000 po starosti in spolu

Starost davčnih zavezancev	Spol	1991					2000				
		10 % olajšava		% števila zavezancev, ki so uveljavili olajšavo			3 % olajšava		% števila zavezancev, ki so uveljavili olajšavo		
		1	2	1	3	2	1	2	1	3	2
Do 24 let	m	47,4	5,3	49,1	54,0	10,6	58,7	4,9	74,9	75,0	8,9
	ž	52,6		59,2			41,3		75,2		
Od 25 do 34 let	m	52,2	30,4	74,1	76,8	32,3	52,6	26,6	90,7	92,5	29,9
	ž	47,8		79,4			47,4		94,4		
Od 35 do 44 let	m	57,3	37,1	77,0	78,8	33,3	52,8	34,3	92,2	94,0	31,9
	ž	42,7		80,8			47,2		96,1		
Od 45 do 54 let	m	64,1	22,9	76,2	75,4	20,4	56,2	28,5	92,7	94,2	25,1
	ž	35,9		74,3			43,8		96,0		
Od 55 do 64 let	m	84,4	4,2	67,0	54,3	3,1	84,1	5,6	90,7	89,6	4,0
	ž	15,6		33,4			15,9		84,8		
Nad 65 let	m	39,1	0,1	25,0	17,0	0,3	86,8	0,2	60,0	34,5	0,1
	ž	60,9		14,9			13,2		26,2		
Skupaj	m	57,9		71,4			55,8		89,8		
	ž	42,1		73,1			44,2		92,9		
Skupaj			100,0		72,2	100,0		100,0		91,2	100,0

Legenda:

1 – po spolu v posameznem razredu

2 – skupaj, vertikalno

3 – v odstotku vseh zavezancev v posameznem razredu

Vir: Interni podatki o dohodnini za leti 1991 in 2000 Davčne uprave Republike Slovenije, 2003.

Dvig zavesti uveljavljanja nestandardne olajšave je seveda opazen tudi v razdelitvi davčnih zavezancev po starosti. Zanimivo pa je, da odstotek tistih žensk, ki uveljavljajo davčno olajšavo

v odstotku vseh žensk v tem razredu, višji od moških le v starosti do 44 let leta 1991 in do 54 let v letu 2000. V letih nad 55 pa je zaslediti velik preobrat, saj relativno uveljavlja olajšavo več moških kot žensk. V razredu nad 65 let le 14,9 (leta 1991) in 26,2 % (leta 2000) vseh žensk, ki koristijo to olajšavo. Seveda je tudi odstotek moških, ki uveljavljajo olajšavo, v tem razredu nižji kot v ostalih razredih, vendar vseeno precej višji od odstotka žensk.

V tej analizi ni opaziti tako velike spremembe v porazdelitvi odstotka davčnih zavezancev med obema letoma kot v porazdelitvi davčnih zavezancev po PLBP. Največji porast po PLBP je v prvih dveh razredih in zato je zaslediti prerazdelitev davčnih zavezancev od tistih s PLBP od 0,7 do 2 PLBP na tiste s PLBP do 0,7 PLBP. V prvem razredu, dohodek do 0,5 PLBP, je porast odstotka števila davčnih zavezancev od 9,7 na 20,9 % vseh zavezancev, ki so uveljavljali olajšavo.

Uveljavljanje te olajšave je v obeh letih najvišja v srednjem starostnem razredu, od 35 do 54 let. Giblje se zelo podobno kot bruto dohodek v posameznih razredih. To smo ugotovili tudi v prejšnji tabeli: uveljavljanje nestandardne olajšave narašča z bruto dohodkom.

4.4. OLAJŠAVE ZA VZDRŽEVANE

Pri tej olajšavi ne moremo preverjati uveljavljanje olajšave, saj vsi zavezanci nimajo te možnosti. Olajšavo za vzdrževane, kot že vemo, lahko uveljavljajo davčni zavezanci za svoje otroke, izjemoma tudi za odrasle nezaposlene potomce, ki živijo pri starših. Stopnje znižanja so različne, več o tem je že bilo govora v točki 2.5.1. Tudi v tej točki je treba upoštevati spremembo zakona, ki je spremenila stopnje olajšave.

Tabela 13: Odstotki olajšave za vzdrževane v letih 1991 in 2000 po PLBP in spolu

Bruto dohodek (izražen v enotah PLBP)	Spol	1991					2000				
		Olajšava za vzdrževane		% števila zavezancev, ki so uveljavili olajšavo			Olajšava za vzdrževane		% števila zavezancev, ki so uveljavili olajšavo		
		1	2	1	3	2	1	2	1	3	2
< 0,5	m	47,9	6,6	18,1	18,0	8,7	48,9	9,0	16,9	19,3	12,6
	ž	52,1		17,9			51,1		22,3		
0,5 do 0,7	m	44,1	13,3	32,3	35,4	13,5	50,4	17,9	33,6	35,5	18,4
	ž	55,9		37,9			49,6		37,4		
0,7 do 1,0	m	54,9	28,0	46,1	46,1	28,0	60,5	26,0	46,3	46,2	25,6
	ž	45,1		46,1			39,5		46,0		
1,0 do 2,0	m	61,5	43,0	59,8	57,5	41,9	56,9	36,9	57,3	55,9	34,2
	ž	38,5		54,6			43,1		54,3		
2,0 do 4,0	m	77,8	8,2	71,8	69,3	7,1	65,0	8,1	63,7	61,3	7,4
	ž	22,2		62,9			35,0		57,5		
> 4,0	m	85,3	0,9	72,9	68,5	0,8	81,8	2,1	73,6	68,9	1,9
	ž	14,7		51,4			18,2		55,5		
Skupaj	m	58,0		45,2			57,2		40,1		
	ž	42,0		41,0			42,8		40,6		
Skupaj			100,0		43,2	100,0		100,0		40,3	100,0

Legenda:

1 – po spolu v posameznem razredu

2 – skupaj, vertikalno

3 – v odstotku vseh zavezancev v posameznem razredu

Vir: Interni podatki o dohodnini za leti 1991 in 2000 Davčne uprave Republike Slovenije, 2003.

V porazdelitvi zavezancev po PLBP je opaziti, da uveljavljanje olajšave za vzdrževane v obeh letih narašča z bruto dohodkom. Tako v razredu do 0,5 PLBP v letu 1991 olajšavo uveljavlja 18 % davčnih zavezancev, v razredu nad 4 PLBP pa 68,5 % vseh davčnih zavezancev v tem razredu. V letu 2000 se odstotek od 19,3 v prvem povzpone na 68,9 v zadnjem razredu. Velikih sprememb med obema letoma po posameznih razredih v odstotku davčnih zavezancev, ki uveljavljajo olajšavo, ni opaziti. Mogoče omenimo le znižanje uveljavljanja v razredu od 2 do 4 PLBP, kjer se odstotek zniža za 8-odstotnih točk.

Odstotki olajšave za vzdrževane po razredih se gibajo skladno z odstotkom vseh zavezancev, ki so uveljavljali olajšavo po razredih – v prvih dveh razredih je odstotek števila zavezancev, ki so koristili olajšavo, nekoliko višji od odstotka zneska olajšave, ki so ga prejeli. Ta situacija je v vseh ostalih razredih obrnjena. V obravnavanem obdobju je potekla »prerazporeditev« olajšav od tistih z dohodki od 0,7 do 2 PLBP k tistim do 0,7 PLBP in tistim nad 4 PLBP. Narašča torej število zavezancev z nižjimi bruto dohodki, ki uveljavljajo olajšavo za vzdrževane. V letu 2000

je prišlo do manjše prerazporeditve glede na leto 1991, vendar se razmerja v posameznih razredih ohranjajo. V letu 2000 npr. 12,6 % vseh davčnih zavezancev, ki so uveljavljali olajšavo, prejme 9 % vse olajšave za vzdrževane, v letu 1991 pa je 8,7 % teh zavezancev prejelo 6,6 % vse olajšave. Seveda pa ti odstotki kažejo tudi na to, da vsi ne uveljavljajo enakega zneska olajšave. Dejstvo je, da vsako gospodinjstvo želi biti čim bolj ekonomično, tako si zakonca vzdrževane osebe med seboj lahko tudi delita. Prvi skrbnik lahko uveljavlja olajšavo za prvega vzdrževanega otroka, drugi pa za drugega, lahko pa si nadaljnje celo razdelita uveljavljanje olajšave za prvega otroka prvih šest mesecev in drugih šest mesecev ali kako drugače.

V obeh letih se olajšava najbolj uveljavlja v četrtem razredu, torej tisti zavezanci, ki dosegajo bruto dohodek od 1 do 2 PLBP. Odstotek tistih, ki so uveljavljali olajšavo, se je v tem razredu sicer zmanjšal za 7,7-odstotne točke, vendar še vedno ostaja najvišji.

Zanimivo je, da kot uveljavitelji olajšave za vzdrževane prevladujejo moški. Večji odstotek žensk je le v prvem razredu leta 2000 in v drugem razredu v obeh letih. Posledično v teh razredih ženske prejmejo tudi več olajšave, le v prvem razredu leta 1991, ko se odstotki tistih žensk in moških, ki so olajšavo v posameznem razredu uveljavljali, ne razlikujejo veliko (moški imajo višji odstotek uveljavljanja za 0,2-odstotni točki), večji delež olajšave prejmejo ženske. Z izjemo prvih dveh razredov moški torej prevladujejo. Kar se tiče odstotka zneska olajšave po spolu, ta je zagotovo povezan z odstotkom števila zavezancev po posameznih razredih, saj število žensk med vsemi davčnimi zavezanci prevladuje v prvih dveh razredih leta 1991, drugače pa je v vseh razredih več moških. Izjema je torej le prvi razred leta 2000, ko kljub večjemu številu moških v razredu, znesek olajšav žensk presega znesek olajšav moških. To pa je seveda posledica manjšega odstotka moških, ki so v tem razredu koristili olajšavo, od odstotka žensk, ki so uveljavljale olajšavo.

Tabela 14: Odstotki olajšave za vzdrževane v letih 1991 in 2000 po starosti in spolu

Starost davčnih zavezancev	Spol	1991					2000				
		Olajšava za vzdrževane		% števila zavezancev, ki so uveljavili olajšavo			Olajšava za vzdrževane		% števila zavezancev, ki so uveljavili olajšavo		
		1	2	1	3	2	1	2	1	3	2
Do 24 let	m	26,1	2,8	6,8	12,4	4,0	41,4	1,0	4,4	6,5	1,8
	ž	73,9		18,3			58,6		9,5		
Od 25 do 34 let	m	46,2	32,1	43,5	47,8	33,6	51,1	23,5	33,8	35,6	26,1
	ž	53,8		52,1			48,9		37,6		
Od 35 do 44 let	m	60,7	44,8	63,2	58,3	41,2	55,7	48,1	54,8	55,2	42,4
	ž	39,3		53,0			44,3		55,6		
Od 45 do 54 let	m	73,0	17,8	49,3	40,8	18,5	63,4	24,9	48,4	44,3	26,7
	ž	27,0		29,4			36,6		39,6		
Od 55 do 64 let	m	91,4	2,4	39,1	26,7	2,6	86,8	2,5	33,0	30,8	3,1
	ž	8,6		6,2			13,2		20,2		
Nad 65 let	m	92,0	0,0	10,4	2,5	0,1	100,0	0,0	2,9	0,7	0,0
	ž	8,0		0,5			0,0		0,0		
Skupaj	m	58,0		45,3			57,2		40,1		
	ž	42,0		40,9			42,8		40,6		
Skupaj			100,0		43,2	100,0		100,0		40,3	100,0

Legenda:

1 – po spolu v posameznem razredu

2 – skupaj, vertikalno

3 – v odstotku vseh zavezancev v posameznem razredu

Vir: Interni podatki o dohodnini za leti 1991 in 2000 Davčne uprave Republike Slovenije, 2003.

Iz zgornje tabele lahko vidimo, da se je prerazdelilo število davčnih zavezancev, ki so uveljavljali olajšavo za vzdrževane, in sicer se je zmanjšal odstotek števila tistih v starosti do 34 let, predvsem na račun povečanja tistih v starosti od 45 do 54 let. V obeh letih je nekaj nad 40 % vseh davčnih zavezancev, ki so uveljavljali olajšavo, v starosti od 35 do 44 let torej, največ. Le-ti so tudi edini, ki relativno prejema več olajšave; v letu 2000 npr. 42,4 % zavezancev v tem razredu prejme 48,1 % vse olajšave. V vseh ostalih razredih zavezanci prejmejo relativno manj olajšave, kot je njih samih v odstotku vseh zavezancev.

Do starosti 34 let so ženske tiste, ki bolj uveljavljajo olajšavo za vzdrževane, v letu 2000 do 44 let, medtem ko v ostalih letih prevladujejo moški. Opaziti je velik upad uveljavljanja olajšave v teh letih, v prvem razredu se odstotki skoraj prepolvijo: v letu 1991 12,4 % zavezancev starih do 24 let uveljavlja olajšavo, v letu 2000 pa odstotek pade na 6,5. V drugem razredu se odstotki zmanjšajo iz 47,8 na 35,6 %. Razlogov za tak padec je gotovo več, eden izmed njih pa bi lahko bilo tudi povečanje povprečne starosti matere ob rojstvu živorojenih otrok, ki se je od leta 1991

do 2000 povečala kar za 2 leti in je leta 2000 pristala na 28,3 letih (Statistični letopis Republike Slovenije 1996, str. 88 in 2002, str. 92).

Gledano v celoti, se je odstotek davčnih zavezancev, ki so koristili olajšavo znižal, in sicer iz 43,2 na 40,3 %. Eden od razlogov manjšega uveljavljanja te olajšave predvsem v nižjih starostnih razredih je zagotovo večje odločanje mladine za študij in posledično kasnejše starševstvo. Drugi razlog, povezan s prejšnjim, bi lahko bil padec rodnosti, ki je od leta 1991 z 1,42 zdrsnila na 1,21 promila leta 1999; leta 2000 se je sicer povzpela na 1,26 promila, vendar je vseeno zaslediti trend upadanja (Statistični letopis Republike Slovenije 1996, str. 89 in 2002, str. 93).

Zakaj bistveno več moških uveljavlja olajšavo za vzdrževane višjih razredih? Na to vprašanje je zelo težko odgovoriti. Zagotovo pa je povezano s celotnimi gospodinjstvi, s porazdelitvijo dohodka med člani gospodinjstev. Ker pa v naši analizi ne opazujemo gospodinjstev in je to, kot sem že omenila, pomanjkljivost dohodnine, lahko samo ugibamo. Mogoče zaradi višjih dohodkov in potemtakem višjega davčnega prihranka, mogoče pa vzrok tiči popolnoma drugje.

4.5. OLAJŠAVA ZA INVALIDNOST

Medtem ko pri olajšavah za vzdrževane vsaj približno lahko sklepamo, kje bo koncentracija zavezancev, ki so uveljavljali olajšavo, saj je močno povezana z značilnostmi prebivalstva – predvsem rodnostjo – pri olajšavi za invalidnost ne moremo ničesar napovedati. Kot vemo se osnova za dohodnino zmanjša za 100 % PLBP invalidom s 100 % telesno okvaro, če jim je bila priznana pravica do tuje nege in pomoči.

Tabela 15: Odstotki olajšave za invalidnost v letih 1991 in 2000 po PLBP

Bruto dohodek (izražen v enotah PLBP)	Spol	1991					2000				
		Olajšava za invalidnost		% števila zavezancev, ki so uveljavljali olajšavo			Olajšava za invalidnost		% števila zavezancev, ki so uveljavljali olajšavo		
		1	2	1	3	2	1	2	1	3	2
< 0,5	m	55,0	50,0	0,28	0,25	50,0	33,3	13,6	0,02	0,03	13,6
	ž	45,0		0,22			66,7		0,04		
0,5 do 0,7	m	100,0	7,5	0,11	0,05	7,5	25,0	18,2	0,02	0,05	18,2
	ž	0		0			75,0		0,07		
0,7 do 1,0	m	66,7	30,0	0,15	0,12	30,0	70,0	45,5	0,13	0,11	45,5
	ž	33,3		0,08			30,0		0,08		
1,0 do 2,0	m	100,0	12,5	0,07	0,04	12,5	80,0	22,7	0,07	0,05	22,7
	ž	0		0			20,0		0,02		
2,0 do 4,0	m	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
	ž	/		/			/		/		
> 4,0	m	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
	ž	/		/			/		/		
Skupaj	m	67,5		0,14			59,1		0,06		
	ž	32,5		0,07			40,9		0,05		
Skupaj			100		0,11	100		100		0,05	100

Legenda:

1 – po spolu v posameznem razredu

2 – skupaj, vertikalno

3 – v odstotku vseh zavezancev v posameznem razredu

Vir: Interni podatki o dohodnini za leti 1991 in 2000 Davčne uprave Republike Slovenije, 2003.

Odstotek zavezancev, ki uveljavljajo to olajšavo, je, razumljivo, nizek. Ker se olajšava odmeri v 100 % PLBP, se odstotek števila zavezancev ujema z odstotkom olajšave, ki jo ti zavezanci prejmejo. Neenakosti v porazdelitvi olajšave torej ni.

Obe preučevani leti med seboj nimata povezave – situacija se leta 2000 glede na leto 1991 popolnoma spremeni. To je razumljivo, saj invalidnost ni odvisna od postavk dohodnine. Tako je v letu 1991 uveljavljajo olajšavo največ zavezancev v prvem razredu, 50 %, v letu 2000 pa v tretjem razredu z zavezanci z bruto dohodkom od 0,5 do 0,7 PLBP, teh je 45,5 % od vseh, ki so olajšavo uveljavljali. V celoti je v letu 1991 bilo več takih zavezancev, ki so uveljavljali olajšavo, v odstotku od vseh davčnih zavezancev, in sicer 0,11 %, v letu 2000 pa jih je bilo le še 0,05 %.

V letu 1991 največji odstotek zavezancev, ki uveljavljajo olajšavo, v odstotku vseh zavezancev v posameznem razredu dosegajo zavezanci v prvem razredu, teh je 0,25 %, v letu 2000 pa v razredu od 0,7 do 1 PLBP, teh je 0,11 %.

Obe leti povezuje dejstvo, da zavezanci z bruto dohodkom višjim od 2 PLBP te olajšave niso uveljavljali. Večji odstotek uveljavljanja v posameznih razredih v večini pripada moškim. Situacija se spremeni v prvih dveh razredih leta 2000, vendar se v skupnem seštevku moških in žensk po posameznih razredih, v odstotku vseh zavezancev v posameznem razredu, odstotek uveljavljanja olajšave ne spremeni veliko. Veliko zmanjšanje je le v prvem razredu, ko odstotek pade iz 0,25 na 0,03 %.

Tabela 16: Odstotki olajšave za invalidnost v letih 1991 in 2000 po starosti

Starost davčnih zavezancev	Spol	1991					2000				
		Olajšava za invalidnost		% števila zavezancev, ki so uveljavljali olajšavo			Olajšava za invalidnost		% števila zavezancev, ki so uveljavljali olajšavo		
		1	2	1	3	2	1	2	1	3	2
Do 24 let	m	60,0	12,5	0,11	0,09	12,5	0,0	4,5	0,00	0,02	4,5
	ž	40,0		0,08			100,0		0,05		
Od 25 do 34 let	m	77,8	22,5	0,12	0,08	22,5	50,0	27,3	0,05	0,05	27,3
	ž	22,2		0,03			50,0		0,05		
Od 35 do 44 let	m	88,9	22,5	0,13	0,08	22,5	66,7	54,5	0,12	0,09	54,5
	ž	11,1		0,02			33,3		0,07		
Od 45 do 54 let	m	33,3	15,0	0,05	0,08	15,0	100,0	9,1	0,04	0,02	9,1
	ž	66,7		0,13			0,0		0,00		
Od 55 do 64 let	m	57,1	17,5	0,40	0,44	17,5	0,0	4,5	0,00	0,06	4,5
	ž	42,9		0,50			100,0		0,33		
Nad 65 let	m	75,0	10,0	3,13	0,85	10,0	/	/	/	/	/
	ž	25,0		0,27			/		/		
Skupaj	m	67,5		0,14			59,1		0,06		
	ž	32,5		0,07			40,9		0,05		
Skupaj			100,0		0,11	100,0		100,0		0,05	100,0

Legenda:

1 – po spolu v posameznem razredu

2 – skupaj, vertikalno

3 – v odstotku vseh zavezancev v posameznem razredu

Vir: Interni podatki o dohodnini za leti 1991 in 2000 Davčne uprave Republike Slovenije, 2003.

Tudi v analizi po starosti vidimo, da povezav med obema letoma ni. Edina očitna enakost je prevladujoč odstotek moških, ki uveljavljajo olajšavo, v odstotku vseh moških v posameznih razredih. V letu 1991 ženske v večjem odstotku vseh žensk v posameznem razredu uveljavljajo olajšavo v razredih od 45 do 64 let, v letu 2000 pa v prvem razredu, torej do 24 let, in v razredu od 55 do 64 let.

V letu 1991 so olajšave bolj enakomerno porazdeljene med davčne zavezance po starosti. Opaziti je manjši odstotek pri najmlajših in najstarejših, največji odstotek vseh olajšav pa uveljavljajo davčni zavezanci v starosti od 25 do 34 in od 35 do 44 let. V obeh razredih je takih zavezancev 22,5 %, vseh skupaj torej 45 % vseh davčnih zavezancev. V letu 2000 pa bistveno prevladujejo davčni zavezanci v starosti od 35 do 44 let, teh je več kot polovica – 54,5 %. Seveda število spet upade pri najmlajših (4,5 %) in najstarejših, katerih predstavnikov pa v letu 2000 sploh ni.

Zanimivo je tudi veliko povečanje uveljavljanja olajšave v razredu z najstarejšimi davčnimi zavezanci v letu 1991. Moških, v odstotku vseh moških v razredu, je kar za 3,13 %, kar je zelo visok odstotek z ozirom na to, da je v vseh ostalih razredih ta odstotek nižji od 0,5 %, v letu 2000 pa teh zavezancev sploh ni. Povečan odstotek uveljavljanja olajšave v odstotku vseh zavezancev v posameznem razredu je tudi v razredu od 55 do 64 let.

Kot smo ugotovili že v analizi po PLBP, se je odstotek uveljavljanja olajšave za invalidnost v odstotku vseh davčnih zavezancev, ki so uveljavljali olajšavo, v letu 2000 zmanjšal glede na leto 1991 – z 0,11 % je padel na 0,05 %. Iz tabele lahko vidimo, da je delež uveljavljanja olajšave pri moških padel bistveno bolj kot pri ženskah. Delež pri moških je iz 0,14 padel na 0,06 % vseh moških davčnih zavezancev, delež pri ženskah pa je padel le za 0,02-odstotni točki.

4.6. OLAJŠAVE SKUPAJ

Deleži posameznih analiziranih olajšav so predstavljeni v spodnji tabeli.

Tabela 17: Olajšave v odstotkih v letih 1991 in 2000

Olajšave	1991	2000 (brez splošne olajšave)	2000
Nestandardna olajšava	41,6	21,6	10,1
Splošna olajšava	/	/	53,3*
Olajšava za vzdrževane	56,2	77,5	36,2
Olajšava za invalidnost	1,14	0,56	0,26
Olajšava za starost nad 65 let	1,02	0,29	0,14
Skupaj	100,0	100,0	100,0

Opombe:

* Izračun je približek: izračunan kot 11 % delež bruto dohodka pri tistih, ki imajo bruto dohodek nad 11 % v seštevku z bruto dohodki tistih, ki imajo bruto dohodek pod 11 %.

Vir: Interni podatki o dohodnini za leti 1991 in 2000 Davčne uprave Republike Slovenije, 2003.

Kot vemo v letu 1991 nestandardna olajšava znaša 10 % osnove, torej je višja kot v letu 2000, ko znaša le 3 %. Zato tudi tako velik padec odstotka – iz 41,6 na 21,6 % (brez splošne olajšave) oz. na 10,1 % vseh olajšav. Prav zaradi znižanja odstotka nestandardne olajšave pa je nov zakon sprejel splošno olajšavo (vnaprej priznan neobdavčen znesek, ki znaša 11% PLBP), ki pa v letu 2000 postane zelo pomembna, saj predstavlja kar 53,3 % vseh olajšav v tem letu. V seštevku z nestandardno olajšavo, ki skupaj torej pomeni nadomestek 10 % nestandardne olajšave iz leta 1991, pa znaša kar 63,4 % vseh olajšav.

Upoštevati je potrebno tudi dejstvo, da so v letu 1991 bili davčni zavezanci tudi tisti z bruto dohodkom do 11 % PLBP, ki so lahko uveljavljali nestandardno olajšavo, le-teh pa v letu 2000 ni več oz. niso več davčni zavezanci. Kot pa smo že ugotovili iz analize nestandardne olajšave, v letu 1991 davčni zavezanci niso tako zavedno uveljavljali olajšave, kot bi lahko, kar zagotovo tudi vpliva na nižji odstotek olajšave v tem letu.

Pri olajšavi za starost nad 65 let pa je potrebno omeniti že začetno dejstvo, da so iz analize izvzeti upokojenci, kar je razlog, da je delež te olajšave precej nizek.

Zelo pomembno olajšavo predstavlja olajšava za vzdrževane. Z neupoštevanjem splošne olajšave vidimo, da predstavlja celo največji delež v obeh letih. Delež poskoči v letu 2000, tudi zaradi znižanja nestandardne olajšave.

Na račun spremembe zakona, torej visokega deleža splošne olajšave, so se temu primerno znižali deleži ostalih olajšav. K temu pa ni botrovala samo prerazdelitev olajšav, ampak tudi manjše uveljavljanje teh olajšav v letu 2000 glede na leto 1991, kar smo ugotovili v analizi posameznih olajšav.

Tabela 18: Odstotki vseh analiziranih olajšav (brez splošne olajšave) skupaj v letih 1991 in 2000 po PLBP

Bruto dohodek (izražen v enotah PLBP)	Spol	1991					2000				
		Olajšave skupaj		% števila zavezancev, ki so uveljavljali olajšavo			Olajšave skupaj		% števila zavezancev, ki so uveljavljali olajšavo		
		1	2	1	3	2	1	2	1	3	2
< 0,5	m	44,1	6,3	50,3	52,6	13,4	48,3	8,8	89,4	91,7	24,8
	ž	55,9		54,8			51,7		94,7		
0,5 do 0,7	m	44,3	10,6	75,0	79,9	16,1	50,0	17,0	95,8	97,0	20,9
	ž	55,7		83,8			50,0		98,2		
0,7 do 1,0	m	53,8	24,7	86,2	88,5	28,3	59,9	25,0	98,3	98,7	22,8
	ž	46,2		91,0			40,1		99,3		
1,0 do 2,0	m	59,6	44,9	94,0	94,8	36,4	56,1	36,7	99,3	99,5	25,3
	ž	40,4		95,7			43,9		99,6		
2,0 do 4,0	m	74,4	11,4	97,1	97,5	5,3	63,9	9,4	99,4	99,5	5,0
	ž	25,6		98,5			36,1		99,7		
> 4,0	m	79,8	2,1	98,6	98,3	0,6	78,8	3,1	98,5	98,7	1,1
	ž	20,2		97,3			21,2		99,2		
Skupaj	m	57,7		81,1			56,8		95,8		
	ž	42,3		83,0			43,2		98,0		
Skupaj			100,0		82,0	100,0		100,0		96,8	100,0

Legenda:

1 – po spolu v posameznem razredu

2 – skupaj, vertikalno

3 – v odstotku vseh zavezancev v posameznem razredu

Vir: Interni podatki o dohodnini za leti 1991 in 2000 Davčne uprave Republike Slovenije, 2003.

Pri skupnih olajšavah je potrebno pojasniti odstotek tistih, ki uveljavljajo olajšavo. To je odstotek tistih, ki so uveljavljali vsaj eno od obravnavanih olajšav in tistih, ki niso uveljavljali nobene olajšave (razen splošne olajšave v letu 2000) in imajo kljub temu obračunano dohodnino enako nič. To so tisti z zelo nizkim bruto dohodkom ali študentje, ki mogoče uveljavljajo olajšavo v višini 40 % PLBP, katere pa v tej analizi ne obravnavamo, ker nimamo podatkov. V analizi po PLBP se taki nahajajo v prvem razredu, leta 2000 pa tudi v drugem razredu, predvsem so to tisti v prvem starostnem razredu, verjetno torej študentje. V analizo seveda tudi ni vključena splošna olajšava.

Ker nestandardna olajšava in olajšava za vzdrževane predstavljata največji delež vseh olajšav, je razumljivo, da se olajšave v skupnem obnašajo zelo podobno kot ti dve olajšavi. Relativno največ olajšav uveljavljajo tisti davčni zavezanci v razredu z bruto dohodkom od 1 do 2 PLBP, le-teh je tudi največ. Leta 1991 36,4 % davčnih zavezancev uveljavlja 44,9 % vseh olajšav, leta 2000 pa odstotek davčnih zavezancev kar precej pade, vendar je še vedno najvišji. Tako 25,3 %

vseh davčnih zavezancev uveljavlja 36,7 % vseh olajšav. Zaslediti je torej spreminjanje deleža zavezancev, ki so uveljavljali vsaj eno olajšavo od tistih davčnih zavezancev z bruto dohodki od 0,7 do 2 PLBP k tistim z bruto dohodkom do 0,7 PLBP.

Na splošno se je uveljavljanje olajšav od leta 1991 do leta 2000 precej povečalo – kar za 14,8-odstotnih točk. V letu 2000 tako kar 96,8 % vseh davčnih zavezancev uveljavlja vsaj eno olajšavo ali ima kljub neuveljavljanju olajšav obračunano dohodnino enako nič.

Leta 2000 je v razredu od 1 do 2 PLBP tudi najvišji odstotek davčnih zavezancev, ki uveljavljajo olajšavo, v številu davčnih zavezancev po posameznih razredih. Skoraj vsi zavezanci uveljavljajo vsaj eno olajšavo. Tudi leta 1991 je zelo visok, vendar je višji v razredu z najvišjimi bruto dohodki. Uveljavljanje olajšav po posameznih razredih kot odstotek davčnih zavezancev, ki so uveljavljali olajšavo v vseh zavezancih po posameznih razredih, narašča z bruto dohodkom.

Odstotki uveljavljanja vsaj ene olajšave po posameznih razredih so na splošno precej višji leta 2000 kot 1991. Verjetno je razlog v večjem zavedanju uveljavljanja nestandardne olajšave, kot vemo se je odstotek uveljavljanja povišal kar za 18,9-odstotne točke. Pri ostalih olajšavah se je odstotek sicer znižal, vendar je povišanje odstotka davčnih zavezancev, ki so uveljavljali nestandardno olajšavo, presegel znižanje pri ostalih olajšavah. Največji skok tega odstotka je predvsem v razredih z nižjimi bruto dohodki, kar je značilnost nestandardne olajšave.

Razen v prvih dveh razredih leta 1991 in prvem razredu leta 2000 relativno več olajšav po posameznih razredih uveljavljajo moški. To je pričakovano, saj se ti odstotki gibljejo zelo podobno kot število davčnih zavezancev po posameznih razredih. Drugačna situacija je le v razredu najrevnejših, ko 55,7 % moških prejme 48,3 % vseh olajšav v tem razredu.

Zanimivo pa je, da v vseh razredih, razen najbogatejši v letu 1991, ženske v večjem odstotku po posameznih razredih uveljavljajo vsaj eno olajšavo v primerjavi z moškimi, če seveda ne upoštevamo splošne olajšave.

Tabela 19: Odstotki vseh analiziranih olajšav (brez splošne olajšave) skupaj v letih 1991 in 2000 po starosti

Starost davčnih zavezancev	Spol	1991					2000				
		Olajšave skupaj		% števila zavezancev, ki so uveljavljali olajšavo			Olajšave skupaj		% števila zavezancev, ki so uveljavljali olajšavo		
		1	2	1	3	2	1	2	1	3	2
Do 24 let	m	39,3	3,9	52,36	59,2	10,2	50,8	1,8	90,05	91,7	10,3
	ž	60,7		66,39			49,2		93,89		
Od 25 do 34 let	m	48,9	31,0	83,05	86,0	31,9	51,4	24,1	95,38	96,6	29,4
	ž	51,1		88,93			48,6		97,92		
Od 35 do 44 let	m	59,6	40,9	88,76	89,0	33,1	55,3	45,0	97,25	98,0	31,3
	ž	40,4		89,34			44,7		98,86		
Od 45 do 54 let	m	68,4	19,7	86,36	83,9	20,0	61,7	25,5	97,23	97,9	24,6
	ž	31,6		80,61			38,3		98,63		
Od 55 do 64 let	m	85,6	3,3	78,46	64,8	3,3	85,1	3,2	95,72	95,8	4,0
	ž	14,4		42,43			14,9		96,36		
Nad 65 let	m	26,0	1,2	97,92	98,5	1,5	31,6	0,3	100,00	100,0	0,3
	ž	74,0		98,67			68,4		100,00		
Skupaj	m	57,7		81,1			56,8		95,8		
	ž	42,3		83,0			43,2		98,0		
Skupaj			100		82,0	100		100		96,8	100

Legenda:

1 – po spolu v posameznem razredu

2 – skupaj, vertikalno

3 – v odstotku vseh zavezancev v posameznem razredu

Vir: Interni podatki o dohodnini za leti 1991 in 2000 Davčne uprave Republike Slovenije, 2003.

Pri skupnih olajšavah po starosti se le razred najstarejših razlikuje od ostalih. V tem razredu v obeh letih največ zavezancev uveljavlja olajšavo v odstotku vseh zavezancev v tem razredu, v letu 2000 celo vsi. To je posledica tega, ker le v tem razredu zavezanci lahko uveljavljajo olajšavo za starost nad 65 let. Kljub tej možnosti pa v letu 1991 vsi te olajšave niso uveljavljali. Hkrati pa je to tudi razred, kjer so v skupnem v obeh letih uveljavljali najmanj olajšav – leta 2000 je odstotek kar 5-krat manjši.

V tem razredu v obeh letih več olajšav skupaj prejmejo ženske. To je razumljivo, saj v tem razredu tudi številčno bistveno prevladujejo ženske. Izjema sta le prva dva razreda v letu 1991, torej razreda do starosti 34 let, kjer pa kljub večjemu številu moških, ženske prejmejo več olajšav. To je predvsem zaradi večjega uveljavljanja olajšave za vzdrževane v teh dveh razredih.

Največ olajšav uveljavljajo davčni zavezanci v starosti od 35 do 45 let. V letu 2000 celo nekoliko manjši odstotek števila zavezancev uveljavlja več olajšav v odstotku skupnega zneska

olajšav. Znesek olajšav se leta 2000 glede na 1991 nekoliko prerazdeli in sicer od mlajših (prva dva razreda) in najstarejših (zadnja dva razreda) k tistim v srednji starosti.

V splošnem skoraj v vseh razredih relativno več žensk v posameznem razredu uveljavlja vsaj eno od olajšav oziroma jim olajšav ni bilo potrebno uveljavljati, ker so imele tako ali tako dohodnino enako nič. Če izvzamemo zadnji razred iz zgoraj omenjenih razlogov, odstotek narašča in v letih od 35 do 44 let doseže vrh, nato pa spet počasi pada. Situacija je enaka pri moškem delu. Le leta 1991 v razredih od 45 do 54 let in 55 do 64 let moški relativno bolj uveljavljajo olajšave kot ženske. Velika razlika je predvsem v slednjem razredu.

Kot smo že večkrat ugotovili se olajšave v letu 2000 bolj uveljavljajo kot v letu 1991. To je razvidno tudi iz analize olajšav skupaj po starosti. V vseh razredih leta 2000 je odstotek višji od 90 %, v nasprotju z leto 1991, ko so vsi pod tem odstotkom. Razen seveda zadnjega razreda, kjer se uveljavlja olajšava za starost nad 65 let.

5. SKLEP

Osnovni vir pridobivanja prihodkov države so davki. Dohodnina, imenovana tudi davek na dohodek fizičnih oseb, predstavlja eno najpomembnejših davčnih oblik, ki poleg davka na dodano vrednost in trošarin državi zagotavlja največ sredstev – okoli 17 % vseh prihodkov državnega proračuna. Izmed vseh davkov pa se prav dohodnina šteje za najbolj oseben davek, saj je odvisna od dohodka posameznika. Šteje se tudi med enakopravne, letne, sintetične in progresivne davke.

Plačuje se od enotne osnove, v katero so všteti dohodki fizične osebe, ki so opredeljeni kot viri dohodnine. To so: osebni prejemki, dohodki iz kmetijstva, dejavnosti, kapitala, premoženja in premoženjskih pravic. Dohodnina se tako izračunava v odstotku od osnove po progresivni davčni lestvici, ki se vsako leto valorizira s koeficientom rasti povprečne mesečne plače zaposlenih v Republiki Sloveniji.

Prvič smo se v samostojni Sloveniji z dohodnino srečali že leta 1991, ko je bil sprejet prvi Zakon o dohodnini. V tem času je bila Slovenija preplavljena z ogromnimi spremembami, predvsem na področju gospodarskega sistema in prav te spremembe so bile razlog za sprejetje novega, izboljšane Zakona o dohodnini, ki je stopil v veljavo z letom 1994.

Ta zakon je uveljavil kar nekaj sprememb.

Zmanjšalo se je število davčnih zavezancev med upokojenci, saj zavezanci ostanejo le tisti z višjimi dohodki. Poleg tega davčne napovedi ni potrebno oddati zavezancem z dohodkom pod 11

% PLBP. Na drugi strani pa zavezanci postanejo tudi dijaki in študentje z dohodkom nad 51 % PLBP, ki dohodke pridobijo iz dela prek študentskih servisov.

Uvedena je splošna osebna olajšava, ki znaša 11 % PLBP, in pripada vsakemu davčnemu zavezancu. Poveča se tudi odstotek olajšave za vzdrževane člane, in sicer iz 8 % za prvega člana in dodatnih 2 % za vsakega nadaljnjega na 10 % za prvega in 5 % za vsakega nadaljnjega. Zaradi uvedbe splošne olajšave pa se zniža odstotek nestandardne olajšave iz 10 % na 3 %; ta olajšava predstavlja znižanje osnove za določene izdatke. Spremeni se davčna lestvica: razširi se iz petih davčnih razredov na šest razredov in postane bolj progresivna, predvsem z namenom razbremenitve socialno šibkejšega sloja.

Do leta 2000 se spremeni še način valorizacije določenih zneskov – po novem se izračunava glede na rast življenjskih potrebščin. Postopkovne določbe dohodnine so določene v Zakonu o davčnem postopku. Pomembna je tudi uvedba Zakona o izjemnem znižanju davčne obveznosti za dohodnino, ki je veljal le za leti 1999 in 2000, in je znižal davčno obveznost zavezancem z bruto dohodkom do 45 % PLBP.

Pripravlja se dohodninska reforma, ki se usmerja na razširitev davčne osnove, načelo svetovnega dohodka, uskladitev obdavčitve fizičnih in pravnih oseb, valorizacijo, vrsto dohodkov, olajšave, delnice namesto plače in uskladitev z Ustavo Republike Slovenije.

Poznavanje sprememb na zakonodajnem področju dohodnine je zelo pomembno za razumevanje analize, iz katere je izšlo kar nekaj zanimivih odkritij. Primerjani leti sta: 1991 in 2000.

Neenakost porazdelitve bruto dohodka merjene z Ginijevim koeficientom se je sicer povečala, vendar je velika progresija dohodnine v zadnjih letih obdržala neenakost porazdelitve neto dohodka na enaki ravni. Sicer je neenakost porazdelitve še vedno kar precej visoka – koeficient koncentracije neto dohodka znaša okoli 0,33, vendar, kot vemo, vlada že nekaj časa dela na dohodninski reformi, ki bo to neenakost še zmanjšala. Zmanjšala se je tudi neenakost porazdelitve bruto dohodka moških v primerjavi z ženskami, vendar imajo moški še vedno višji bruto dohodek za 8 %.

Podatki Statističnega urada Republike Slovenije so potrdili tezo o izrinjanju oz. izginjanju srednjega razreda oz. večjo koncentracijo zavezancev pri nizkih in zelo visokih dohodkih.

Večjo davčno obremenitev oz. višje efektivne davčne stopnje po posameznih razredih v obeh letih nosijo ženske, kar je verjetno povezano s porazdelitvijo bruto dohodka znotraj posameznih gospodinjstev. Moški občutno prevladujejo v razredih z višjimi PLBP, potemtakem uveljavljajo tudi več olajšav in zaradi tega imajo tudi nižjo efektivno davčno stopnjo (EDS).

EDS so se v letu 2000 v razredih z nižjim bruto dohodkom zmanjšale glede na leto 1991, v razredih z višjim bruto dohodkom pa povečale, kar pomeni, da se je progresija dohodnine

povečala. Upoštevati je potrebno, da precej višja davčna stopnja obremeni le zgornji razred, v katerem pa je manj kot 2 % vseh davčnih zavezancev; večini se je torej davčna obremenitev znižala. EDS se je najbolj znižala zavezancem v starosti do 24 let.

Z Zakonom o izjemnem znižanju davčne obveznosti za dohodnino je vladi že uspel cilj večje vgraditve socialne komponente, saj je zavezancem z bruto dohodkom do 45 % PLBP precej znižal davčno obremenitev, zavezancev z bruto dohodkom do 40 % PLBP pa dohodnina sploh ni bremenila, saj so imeli EDS enako nič. Žal je bil zakon sprejet samo za leti 1999 in 2000, tako da ta problem še vedno ni rešen.

V obeh letih uveljavljanje nestandardne olajšave narašča z dohodkom. Opaziti je tudi bistveno večje uveljavljanje te olajšave v letu 2000 v primerjavi z letom 1991. Razlog za to je verjetno prvo seznanjenje z oddajo napovedi za dohodnino in slaba informiranost leta 1991. Zanimiv je podatek, da ženske relativno bolj uveljavljajo to olajšavo kot moški. Analiza po starosti je tudi pokazala, da je uveljavljanje te olajšave v obeh letih najvišja v razredu z najvišjim bruto dohodkom, torej v srednjem starostnem razredu .

Tudi uveljavljanje olajšave za vzdrževane v obeh letih narašča z bruto dohodkom glede na odstotek števila zavezancev, ki so uveljavljali olajšavo. Vendar pa so relativno moški tisti, ki prevladujejo. V letu 2000 je opaziti prerazporeditev olajšave k tistim z nižjimi bruto dohodki. Največ olajšave uveljavljajo zavezanci z bruto dohodkom od 1 do 2 PLBP, po starostni delitvi pa tisti v starosti od 35 do 44 let. Opaziti je velik upad uveljavljanja olajšave v prvih dveh starostnih skupinah, kar je zagotovo povezano s kasnejšim odločanjem mladine za starševstvo.

Olajšava za invalidnost ni povezana z nobenimi značilnostmi prebivalstva, odstotek zavezancev, ki jo uveljavljajo, je, razumljivo, nizek. Situacija je v obeh letih popolnoma spremenjena, povezuje ju le dejstvo, da zavezancev z bruto dohodkom nad 2 PLBP, ki bi to olajšavo uveljavljali, ni. Drugo enakost pa razberemo iz analize po starosti, kjer po razredih relativno prevladujejo moški. Odstotek uveljavljanja te olajšave v odstotku vseh davčnih zavezancev se je v letu 2000 zmanjšal. Delež uveljavljanja olajšave pri moških je padel bolj kot pri ženskah.

Najpomembnejšo olajšavo v letu 1991 predstavlja olajšava za vzdrževane, ki zneskovno predstavlja več kot 50 % vseh olajšav. Tudi v letu 2000 je ta olajšava zelo pomembna in brez upoštevanja splošne olajšave predstavlja nekaj pod 80 % vseh olajšav. Če pa upoštevamo tudi splošno olajšavo, ki je bila sprejeta zaradi zmanjšanja odstotka nestandardne olajšave, prvo mesto po pomembnosti leta 2000 prevzame splošna olajšava. Na njen račun pa so se temu primerno znižali deleži ostalih olajšav.

Na splošno se je uveljavljanje olajšav od leta 1991 do leta 2000 precej povečalo – za nekaj manj kot 15-odstotnih točk, leta 2000 kar 96,8 vseh ljudi uveljavlja vsaj eno olajšavo. Gibanje vseh olajšav skupaj tudi potrjuje dejstvo, da uveljavljanje olajšav po posameznih razredih (kot odstotek davčnih zavezancev, ki so uveljavljali olajšavo v vseh zavezancih po posameznih

razredih) narašča z bruto dohodkom. Naslednja ugotovitev pravi, da največ olajšav uveljavljajo davčni zavezanci v starosti od 35 do 45 let. Znesek olajšav pa se od leta 2000 glede na 1991 nekoliko prerazdeli, in sicer od mlajših in najstarejših k tistim v srednji starosti.

Že kar nekaj je bilo v teh letih postorjeno v prid dohodnine, vendar vlado čaka še precej burnih razprav.

6. LITERATURA IN VIRI

6.1. LITERATURA

1. Čok Mitja, Prevolnik Valentina, Stanovnik Tine: Javne finance v Sloveniji. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1999. 86 str.
2. Dohodnina za 2001. Denar, Ljubljana, XII (2002), 3, 31 str.
3. Dohodninska zakonodaja. Denar, Ljubljana, X (2000), 9, str. 5 – 7.
4. Izjemno znižanje dohodnine. Denar, Ljubljana, X (2000), 6, str. 13 – 15.
5. Kopač Janez: Davki po novem. Ljubljana : Enotnost, 1991. 94 str.
6. Making Transition Work for Everyone: Poverty and Inequality in Europe and Central Asia. Washington : World Bank, 2000. 536 str.
7. Pfajfar Lovrenc, Arh Franc: Statistika 1. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2000. 252 str.
8. Podgorelec Ivan: Davki 2000 – Davki v letu 2000 v Republiki Sloveniji. Ljubljana : DAFIS d. o. o., 1999. 259 str.
9. Rupnik Lado, Stanovnik Tine: Javne finance v svetu. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1995a. 196 str.
10. Rupnik Lado, Stanovnik Tine: Javne finance. 2. del: Javne finance v Sloveniji 1995. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1995b. 67 str.
11. Stanovnik Tine: Analiza virov dohodnine v Sloveniji v letih 1991 in 1996. IB revija, Ljubljana, 1999, 4, str. 22 – 30.
12. Stanovnik Tine: Dohodninska reforma. Denar, Ljubljana, XII (2002), 19-20, str. 14 – 17.
13. Stropnik Nada, Stanovnik Tine: Combating Poverty and Social Exclusion, Volume 2. Budimpešta : International Labour Office, 2002. 112 str.
14. Svilar Branka, Andrej Šircelj: Zakon o dohodnini s komentarjem. Ljubljana : Gospodarski vestnik, 1998. 246 str.
15. Vzdrževani člani. Denar, Ljubljana, X (2000), 6, str. 5 – 6.

6.2. VIRI

1. Bilten javnih financ 1/2003. Ljubljana: Ministrstvo za finance, V (2003), 1.
2. Interni podatki o dohodnini za leta 1991, 2000, 2000 (prilagojena datoteka) in 2001 Davčne uprave Republike Slovenije, 2003.
3. Kako deluje dohodnina.
[URL: http://www.pinkponk.com/04_index_kako_deluje_dohodnina.asp], 18. 3. 2002.
4. Statistične informacije, Rapid reports, 7 Trg dela. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije, 2000, 257, 22 str.
5. Statistične informacije, 19 Statistika dela. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za statistiko, 1991, 169, 12 str.
6. Statistični letopis Republike Slovenije 1996. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije, 1996.
7. Statistični letopis Republike Slovenije 2002. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.
8. Zakon o davčnem postopku (Uradni list RS, št. 18/96, 78/96, 87/97, 35/98, 82/98, 91/98, 1/99).
9. Zakon o dohodnini (Uradni list RS, št. 48/90, 34/91, 71/93, 2/94, 2/95, 7/95, 14/96, 18/96, 44/96, 68/96, 82/97, 87/97).
10. Zakon o izjemnem znižanju davčne obveznosti za dohodnino (Uradni list RS, št. 22/99).